

ЕЛІЗАБЕТ МАКНІА

МАЙСТЕРНЯ ЛЯЛЬОК

**Елізабет Макніл
Майстерня ляльок**

Для Енід і Артура

Лондон

Листопад 1850 року

Малюнок

У той час, коли вулиці оповиті темрявою і тишею, дівчина вмощується за столом у підвалі лялькової крамниці. Порцелянова і безволоса лялька сидить навпроти, порожньо втупившись у неї поглядом. Вона вичавлює трохи червоної та білої фарби на мушлю устриці, облизує кінчик пензля і ставить перед собою люстерко. Тихо потріскує свічка. Дівчина зосереджено примружує очі, дивлячись на порожній аркуш.

Вона додає води і змішує соковиті кольори. Перший мазок здається різким, наче ляпас. Папір товстий, виготовлений методом холодного пресування, а тому й не морщиться від фарби.

Від сяйва свічки темрява довкола густішає, забарвлюючи кінчики її волосся в чорне. Дівчина продовжує малювати. Один помах пензля – і на папері з'являється її білосніжне підборіддя, що контрастує з рум'янцем на вилицях. Вона не криючись передає і свої недоліки: широко розставлені очі, скошений вигин ключиць. Її сестра та господиня уже сплять нагорі, тож навіть найменший шерхіт пензля здається вторгненням у цю тишу, оглушливим ударом, що от-от їх розбудить.

Вона супить брови: обличчя на малюнку надто мале. Портрет повинен був зайняти увесь аркуш, натомість зображена голова витає десь посеред білої порожнечі. Папір, що коштував їй тижневих заощаджень, тепер зіпсовано. Спочатку варто було принаймні накидати ескіз, а не братися до роботи з таким поспіхом.

Іще кілька хвилин вона сидить сам на сам зі своїм малюнком і свічкою. Серце тріпоче, лялька не відводить погляду. Треба повернутися до ліжка, перш ніж її тут застануть.

Натомість дівчина подається вперед і, не відриваючи очей від люстерка, присовує свічку ближче до себе. Вона не лойова, як зазвичай, а воскова, тихцем поцуплена з потайного сховку господині. Дівчина занурює пальці у гарячий віск, і він огортає їх,

наче наперстки. Вона ковзає рукою крізь полум'я, перевіряючи, як довго їй вдасться зносити жар, допоки не відчуває, як вогонь обпалює волосинки на пальцях.

Частина перша

У цьому серці, безумовно, живе дещо
нетлінне, а життя – щось більше, ніж сон.

**Мері Волстонкрафт ¹. Листи,
написані у Швеції, Норвегії і Данії.
1796**

Прекрасне полонить нас назавжди.
Зроста його чарівність, й від нужди
Не потьмяніє, але знов дає
Притулок нам, як ніч нас застає,
Й солодкими всіх наділяє снами ².

Джон Кітс. Ендиміон. 1818

Крамниця старожитностей і цікавинок Сайласа Ріда

Сайлас сидить за столом, тримаючи в руці опудало горлиці. Якби не важкі пориви його дихання, що раз по раз куйовдять пташине пір'я, то підвал був би спокійним і тихим, немов гробниця.

Зосереджено працюючи, Сайлас накопичує губи, і в світлі лампи він зовсім не видається незугарним. У свої тридцять вісім чоловік іще зберіг густу чуприну, на якій нема й натяку на сивину. Він оглядається на стіни і цілі ряди скляних банок уздовж них. На кожній – приклеєна етикетка, а всередині – набряклі шматки законсервованих анатомічних препаратів. Роздуті тіла овець, змій, ящірок та кошенят туляться до стінок своїх скляних в'язниць.

– Не сіпайся мені тут, мала мерзотнице! – бурмоче чоловік, підчіплюючи петельку і затягуючи дріт на пазурах пташки.

Він любить розмовляти зі своїми творіннями, вигадувати історії про те, як вони опинилися на його столі. Обміркувавши безліч уявних сценаріїв для цієї голубки – то вона перешкоджала рухові барж на каналі, то гніздувалася на вітрилі «Одіссеї», – Сайлас зупинився на історії, що була йому до вподоби найбільше. Тож тепер він докоряє своїй супутниці за те, що вона начебто напала на продавчинь настурції. Чоловік випускає пташку з рук, і вона нерухомо застигає на дерев'яній стійці.

– Ось так! – вигукує він, відхилившись на спинку крісла та прибираючи волосся з очей. – Можливо, це стане тобі уроком, щоб більше не красти зелень із рук маленьких дівчаток.

Сайлас задоволений цим замовленням, особливо зважаючи на те, що він так швидко впорався з останніми штрихами і закінчив усе ще зранку. Він певен того, що горлиця припаде художникові до смаку: птаха застигла в польоті, а її крила розпростерті у формі ідеальної літери «V», як і замовляли. Ба більше, Сайлас розжився на ще одне

голубине серце, яке вкинув до котроїсь зі своїх пожовклих банок. Крихітна коричнева кулька тепер плаває у формальдегіді, чекаючи, поки якийсь знахар або аптекар дасть за неї кругленьку суму.

Сайлас прибирає майстерню, витирає та розкладає свої інструменти. Зіп'явшись на середину драбини і тримаючи горлицю в руках, він штовхає ляду ліктем, як раптом десь внизу починає настирливо бриньчати дзвінок.

Чоловік сподівається, що то Альбі прийшов у таку ранню пору, тож залишає пташку на комоді, а сам поспіхом перетинає майстерню, міркуючи, що ж цей малий приніс йому цього разу. Вся остання здобич хлопчика була відвертим мотлохом, і що далі – то гірше: червиві щури, старезні коти із проламаними черепами, навіть підбитий голуб без однієї лапи. («Та якби ви знали, пане, як то важко, бо ж усілякі лахмітники підбирають найкращий товар...») Щоб колекція Сайласа витримала перевірку часом, потрібно доповнити її чимось насправду винятковим. Йому спадає на думку пекарня неподалік на вулиці Стренд, що ледь зводила кінці з кінцями, продаючи велетенські хлібини з непросіяного борошна, які годилися лише на підпору для дверей. Пекаря уже мали садити до в'язниці за борги, аж раптом він почав маринувати полуницю в цукрі й продавати по баночці. Це неабияк пішло на користь магазину і навіть прославило його у місцевих туристичних брошурах.

Як на біду, Сайлас часто думає, що ось уже нарешті знайшов той унікальний, особливий екземпляр, проте тільки-но він завершує роботу, одразу ж поринає в безліч сумнівів, жадаючи чогось більшого. У патологів і колекціонерів, його кумирів – вчених і лікарів, як-от Джон Гантер чи Естлі Купер, – препаратів завжди вдосталь. Одного разу, сидячи у котрійсь із забігайлівок навпроти Лондонського університетського коледжу, він підслухав розмову медиків, що обговорювали ранкове препарування. Сайлас тоді аж позеленів від заздощів. Так, може, у нього й нема їхніх зв'язків, але одного дня Альбі неодмінно – неодмінно! – принесе йому щось (від цих думок у нього аж затрусилися руки) надзвичайне. Тоді його ім'я

вигравіюють на вході в музей, і світ нарешті визнає всю його працю, всі його потуги. Він уявляє, як підіймається по сходах разом із Флік, своєю найближчою подругою дитинства, і зупиняється перед написом «Сайлас Рід» на мармуровій плиті. Його супутниця не може стримати почуття гордості, її рука обіймає його стан, а він розповідає, що досягнув усього цього заради неї.

Однак там не Альбі, і кожен новий стукіт у двері приносить дедалі більше розчарування. То якась служниця прийшла замовити колібрі для капелюшка своєї пані, то хлопчик в оксамитовому жакеті нестерпно довго розглядає вітрину і зрештою купує брошку-метелика, від чого Сайлас аж пересмикується зі зневаги. Увесь цей час він сидить нерухомо і виказує бодай якісь ознаки життя лише тоді, коли треба вкинути монети клієнтів до свого шкіряного гаманця. Поміж їхніми відвідинами, коли стає тихо, Сайлас прочитує, ведучи по тексту пальцем, одну-єдину фразу з медичного журналу «Ланцет»:

– В-від-ділен-ня пух-ли-ни від к-к-кістки.

Його життя йде в такт із дзеленчанням дзвінка та стуком у двері. То нагору, до спальні на горищі, то додолу, у темний підвал.

«Як же нестерпно те, – міркує Сайлас, оглядаючи крихітну майстерню, – що я можу сплачувати оренду саме завдяки найбанальнішим з усіх моїх експонатів». Утім, про смаки не сперечаються – особливо якщо це приземлені смаки простолюду. Більшість його покупців за простою пройшли б повз істинні дива – череп столітнього лева, віяло з легеневої тканини кита, опудало мавпи під скляним ковпаком, – кинувшись натомість прямо до скляної шафки з лускокрилими. Там, поміж двох скелець, він розмістив багрянні крильця метеликів. Із деяких Сайлас зробив усілякі брязкальця на шию, інші ж стоять просто для показу. «Такі беззмістовні витребеньки хто завгодно змайстрував би, маючи бодай дещицю уяви», – думає він. Лише художники й аптекарі купують у чоловіка те, що його самого цікавить.

Аж ось об одинадцятій хтось майже безгучно стукає у двері, а в підвалі спроквола калатає дзвінок.

Сайлас спішить відчинити. Там, мабуть, знову якийсь малолітній бевзь із вітром у кишенях, або ж це Альбі – приволік ще одного триклятого кажана чи шолудивого пса, якого годилося б хіба що на холодець спустити. А проте, Сайласове серце пришвидшується.

– О, це ти, Альбі, – відчинивши двері, чоловік намагається вимовити це якомога спокійніше. Туман із Темзи прокрадається всередину.

Десятирічний хлопчак вишкірюється. («Десята година, пане, я знаю, бо народивсь у день весілля королеви з принцом Альбертом³».)

Єдиний жовтий зуб стирчить посеред рота, наче повішеник.

– Приніс вам оце сьогодні нову, нічогеньку таку істотку, – каже Альбі.

Сайлас окидає оком глухий провулок, порожні напіврозвалені будинки, що нагадують купку п'яниць, кожен з яких стоїть іще непевніше, ніж інший.

– Годі вже, малий, – сіпає він хлопця за підборіддя, нагадуючи, хто тут головний. – То що там у тебе? Передня лапа мегалозавра? Чи, може, голова русалки?

– У таку пору року на Риджентс-каналі троха холоднувато для русалок, пане, але ота інша істота – мега-шось-там – каже, що як вірже дуба, то можете забрати собі його коліно.

– Як щедро з його боку.

Альбі висякався в рукав.

– Я приніс вам справжню перлину і менше ніж за два боби⁴ її не віддам! Але попереджаю, воно не таке червоне, як то вам подобається.

Хлопець розв'язує мотузку на мішку. Сайлас пильно стежить за його пальцями. З лантуха доноситься солодкавий і затхлий запах гнилизни, і чоловік мимоволі затуляє носа рукою – запах смерті завжди був йому нестерпним. У майстерні панує стерильна чистота,

він щодня змагається з вугільним димом, хутром і цим смородом. Зараз Сайлас радо б відкрив крихітну пляшечку лавандової олії, що лежить у його жилеті, і крапнув би собі на верхню губу, проте йому не хочеться відволікати хлопчача – Альбі копирсається в мішку із зосередженістю та завзяттям молодого крота.

Малий підморгує, врешті схопивши у мішку щось начебто живе.

Сайлас вичавлює із себе безликий усміх. Його злостить, що ось цей шмаркач, цей паскудний волоцюжка дражниться з ним. Чоловік подумки повертається у ті часи, коли був того ж віку, що й Альбі. Тоді він розносив важкі клунки з порцеляною від однієї гончарні до іншої, а руки боліли від материних стусанів. Спогади змушують чоловіка замислитися, чи він коли-небудь по-справжньому полишав той спосіб життя, адже навіть зараз він дозволяє якомусь однозубому чортеняті глузувати з нього.

Та Сайлас мовчить. Він удавано позіхає, проте боковим зором ловить на собі невідривний погляд крокодилячого опудала, яке немов розуміє його справжню зацікавленість.

Альбі розпливається в хитрій посмішці й переможно витягує з мішка двох мертвих цуценят.

Принаймні Сайлас вважає, що то двоє цуценят, допоки не береться за їхні лапки і помічає, що загривок у них лише один. Шия одна. Голова одна. Череп розділений.

Сайласові перехоплює подих, на обличчі з'являється усмішка. Він обмацує шов уздовж маківки, перевіряючи, чи це не підробка. Не можна відкидати того, що Альбі міг би зшити двох собачат, аби тільки отримати на кілька пенні більше. Чоловік підіймає цуциків, оглядає їх у світлі лампи, стискає кожну з восьми лапок, проходить пальцями по хребцях.

– Це вже більше схоже на те, що мені потрібно, – шепоче він. – О так.

– З вас два шилінга, – наполягає Альбі. – Не менше.

Сміючись, Сайлас дістає свого гаманця.

– Ось тобі шилінг, на цьому все. Ще можеш зайти й оглянути мою робітню.

Альбі хитає головою, робить крок назад у провулок і роззирається довкола. Його обличчям проходить вираз, подібний до страху, і зникає одразу ж, щойно Сайлас тицяє йому монету. Альбі презирливо відхаркує і плює на бруківку.

– Якийсь нещасний боб? Хочете, щоб я з голоду спух?

У відповідь Сайлас лише грюкає дверима і не зважає на подальший стукіт.

Він спирається на комод. Кидає погляд униз, не ймучи віри, що цуценята ось тут, у його руках, затиснуті в обіймах, наче лялька. Вісім м'яких, як пух, лапок вільно звисають донизу. Здається, що вони ніколи й не жили по-справжньому.

Нарешті. Ось вона – його баночка маринованих полуниць.

Хлопчик

Після того, як Сайлас луснув дверима у нього перед носом, Альбі пробує шилінг на свій єдиний зуб, без жодної на те причини. Лише тому, що так завше робить його сестра. Він посмоктує монету. Солодка. Малий задоволений – він і не очікував отримати два шилінги. Однак якщо ти просиш два, а тобі платять один, то що буде, якщо попросити лише боб? Він стинає плечима, випльовує монету й засовує її до кишені. Купить собі порцію варених свинячих вух на обід, а решту віддасть сестрі. Але перед тим треба виконати ще одне завдання, і він уже запізнюється.

Окрім полотняної торби «для дохлятинок», є ще одна – з маленькими спідничками, які він шив усю ніч. Альбі завжди пильнує, щоб не переплутати їх. Іноді страх аж пронизує його серце, коли він приносить мішок у лялькову крамницю й чомусь починає думати, що помилився і дав не той. Не хотілося б йому бачити кислу міну пані Солтер, коли вона відкриє торбу, повну червивих щурів.

Альбі дмухає на свої кулачки, щоб зігрітись, і пускається бігти. Він петляє вулицями, викидаючи вперед худорляві ноги. Звертає праворуч, проноситься повз гніль і бруд Сохо. Миршаві повії проводять його забіг порожніми поглядами, схожі на підстаркуватих кішок, що спостерігають за мухою.

Хлопчак вигулькує на вулиці Риджент, зиркає на магазин, де за чотири гінеї продають вставні щелепи, торкається язиком свого єдиного зуба та, чкурнувши далі, перегороджує шлях коневі. Той брикається й стає дибки. Альбі відстрибує назад і волає на кучера, опановуючи свій страх: «Дивись, де преш, ти!»

І перш ніж чоловік отримав змогу гукнути щось у відповідь чи почастувати його спину батоном, Альбі шугнув на той бік вулиці, а там переступив поріг лялькового салону пані Солтер.

Ляльковий салон пані Солтер

Айріс пробігає великим пальцем по швах мініатюрних спідничок, готова наткнутися там на блошині яйця. Вона підбирає висячу нитку й зав'язує її у вузлик.

Хоча надворі вже майже обід, її господиня, пані Солтер, ще не підвелася з постелі. Сестра-близнючка Айріс сидить позаду, схилившись над шитвом.

– Нарешті без бліх. Але будь акуратнішим із нитками, – каже вона Альбі. – У місті повно швачок, які б немовлят своїх попродавали, тільки б перехопити у тебе цю роботу.

– Але ж, міс, моя сестра захворіла на грип, і я мусив доглядати її цілу ніч. Мені днями не вдавалося піти на ковзанку, а так узагалі несправедливо...

– Бідолашка, – Айріс озирається, її сестра Роуз зосереджено працює. Дівчина стишує голос. – Однак тобі слід пам'ятати, що ти працюєш не на жінку, а на дияволицю в особі пані Солтер, і справедливість її ніколи не турбувала. Ти коли-небудь бачив її язик?

Альбі заперечно хитає головою.

– Він роздвоєний, як у змії.

Усмішка Альбі така відкрита та щира, що Айріс так і хочеться обійняти цього хлопчика. Його брудне біляве волосся, його одинокий зуб, його замурзане сажею обличчя – жодна з цих рис не була його провиною. В іншому світі він міг би народитися, наприклад, у їхній сім'ї в Гекні⁵.

Дівчина вкладає ще один згорток тканини малому до торби, знову озирається на Роуз, а тоді дає йому півшилінга. Вона планувала відкласти ці гроші на новий аркуш паперу і пензлик.

– Ось, купиш бульйону своїй сестрі.

Альбі невпевнено витріщається на монету.

– Я не жартую, – запевнює Айріс.

– Дякую, міс, – говорить хлопець, зиркаючи своїми чорними очима-горошинами. Альбі вихоплює монету з рук дівчини, наче боїться, що вона передумає, і прожогом вилітає з магазину, по дорозі ледь не врізаючись в італійця-шарманщика, за що той гатить його тростиною.

Айріс спостерігає за хлопчиком і глибоко вдихає. Хоч він лише малий вуличний шибеник, та все ж вона не може зрозуміти, чому від нього так огидно тхне гнилизною.

Крихітна крамничка на вулиці Риджент вклинилася поміж двох конкуруючих цукерень. Через невеличкі тріщини у димарі ляльковий салон пані Солтер завжди сповнений ароматів вареного цукру та паленої карамелі. Інколи Айріс вимріює, як їсть цукерки, сливові конфітюри та бездоганні маленькі тортки з пухкими коржами і збитими вершками, чи як їде до Букінгемського палацу верхи на пряниковому слоні. А іноді вона уявляє, як тоне у киплячій патоці.

Коли сестер Вітл лише віддали в науку до пані Солтер (до речі, була вона заміжньою чи ні – для близнючок це залишалось таємницею), Айріс була в захваті від цього приміщення. Зважаючи на свою викривлену ключицю та шрами Роуз після віспи, вона скоріш очікувала, що їх замкнуть у якомусь підвалі. Натомість їх всадовили за позолоченим столом посередині магазину, де допитливі покупці могли спостерігати за їхньою роботою. А ще дівчині видали порошкові фарби та пензлики з лисячого хутра, щоб оздоблювати лялькам ніжки, ручки і обличчя. Певна річ, вона знала, що дні тут тягнутимуться довго, проте із захватом дивилася на комоди з чорного дерева, що стояли вздовж стін, ущерть набиті порцеляновими ляльками. Окрім того, тут було тепло і світло. У золотих підсвічниках палахкотіли свічки, а в кутку стояв камін.

Але зараз, сидячи за столом поруч із сестрою та тримаючи в руках порцелянову ляльку й потертий пензель, дівчина ледь стримується, щоб не позіхнути.

Вона навіть уявити не могла, що втома може бути такою нестерпною, а ця праця – ще виснажливішою, ніж на якомусь заводі. Руки Айріс почервоніли й потріскалися від морозу, проте якщо вона змастить їх жиром, то пензлик вислизатиме з пальців, і вона зіпсує ляльці губи та щічки. Дівчина озирається довкола, кидаючи погляд то на комоди, що насправді не з чорного дерева, а з дешевого пофарбованого дуба, то на позолоту, яка вже відлущується, нагріваючись полум'ям свічок, то, врешті-решт, на свою улюблену річ – вичовганий килим, ворс якого став тепер навіть рідшим, аніж волосся пані Солтер, адже вона щодня шугає по ньому туди-сюди.

Густий запах цукерні, задушливе повітря кімнати і ряди ляльок із виряченими очима роблять це приміщення більше схожим на поховальний склеп, аніж на крамницю. Час від часу Айріс навіть важко вдихнути повітря.

– Мертва? – пошепки питає свою близнючку, підштовхуючи до неї дагеротипний знімок. На коричневій фотокартці зображено маленьку дівчинку, що акуратно склала долоньки на колінах.

Айріс зводить погляд на пані Солтер, яка саме заходить до крамниці, сідає біля дверей і розгортає Біблію, похрускуючи корінцем книги.

Роуз кидає на сестру суворий погляд, намагаючись її зацитькати.

Це одна з небагатьох розваг Айріс – навіть якщо вона відчуває за неї провину – відгадувати, чи діти на знімках мертві. Вона не може цього пояснити, але чомусь їй кортить знати: робить вона траурну ляльку для загиблого немовляти чи розфарбовує забавку для пустотливого живого дітлаха.

Левову частку свого прибутку пані Солтер отримує саме від таких ляльок, виготовлених на замовлення. Зараз зима, тож через холоднечу й хвороби роботи у крамниці стає вдвічі більше, а дванадцятигодинний робочий день перетворюється на двадцятигодинний.

– Цілком природно і зрозуміло, – зазвичай запопадливо жебонить пані Солтер, – що ви хотіли б вшанувати пам'ять дорогої

вам людини. Зрештою, як-бо сказано у Посланні до Коринтян: «... ми ж відважні, і бажаємо краще покинути дім тіла й мати дім у Господа» [6](#). Їхня душа покинула цей світ, а лялька символізує лише земну оболонку, яку вони залишили.

Відгадувати, чи діти на зображеннях уже загинули, буває непростим завданням, однак Айріс навчилася знаходити підказки. Часом це легко. Наприклад, немовля начебто спить в оточенні квітів. Іноді під ним можна чітко побачити підставку чи навіть чиюсь замасковану під фон руку, що тримає дитину. Або ж, якщо на знімку є ще хтось, експозиція розмиє усі обличчя, крім дитячого – чіткого і нерухомого.

– Жива, – вирішує Айріс. – У неї очі розмиті.

– Тиша! Я не терпітиму балачок! – гаркає пані Солтер, спалахнувши гнівом, мов сірник.

Айріс понурює голову і змішує фарби, робить рожевий колір трішки темнішим, щоб промалювати тіні між губами ляльки. Вона не підносить очей, боїться наразитися на черговий щипок за лікоть від господині.

Цілий день дівчата сидять пліч-о-пліч. Вони майже не розмовляють, майже не рухаються, а перерву роблять, лише щоб підкріпитися яловичим смальцем із хлібом.

Айріс розфарбовує порцелянові личка ляльок, протягує волосся крізь дірки в їхньому черепі, іноді, якщо дитина кучерява, робить завитки нагрітою на вугіллі праскою. Тим часом Роуз підіймає й опускає голку, наче скрипалька. Її робота полягає в тому, щоб додати простим спідничкам і корсетам, що їх швачки роблять ночами, більшої ошатності та витонченості. Вона орудує дрібними перлинками, рюшами, ажурними облямівками та крихітними оксамитовими гудзиками завбільшки з мишачий носик.

Незважаючи на те, що близнята однаковісінькі, сестри страшенно відрізняються одна від одної. З них двох Роуз ще з дитинства вважали справжньою красунею, улюбленицею батьків, і вона берегла це визнання, як найбільшу цінність. Деформована ключиця

Айріс – вроджений дефект, через який її праве плече вигнулося вперед, – викликала в її сестри догідливу доброту, що лише дратувало дівчину. («Не роби з мене каліку», – огризалася вона, коли Роуз пропонувала понести пакунки замість неї, впевнено підступаючи ближче, немов очікуючи, що Айріс її послухає). Вони завжди змагалися в тому, кому дістанеться найбільша картоплина за обідом, хто стрибне далі, чий почерк охайніший. Сестри могли наносити одна одній короткі жорстокі удари, бо знали, що в кінці кожного поєдинку буде перемир'я – вони сидітимуть, обійнявшись, біля каміна, вигадуючи деталі свого уявного магазину «Флора»: полички, ущерть набиті квітковими прикрасами, та консолі з букетами ірисів і троянд.

Однак, коли сестрам виповнилося по шістнадцять, Роуз захворіла на віспу, яка ледь не забрала її життя. Вона казала, що краще б так і сталося, коли побачила свої густо вкриті гнійниками тіло та обличчя й каламутне, засліплене ліве око. Незабаром шкіра побагровіла і вкрилася рубцями, а те, що Роуз постійно її шкрябала, лише погіршило ситуацію. Ноги оповилися шрамами.

– Чому я? Чому саме я? – голосила вона, а якось, лише раз, прошепотіла крізь зуби таке, від чого Айріс не повірила власним вухам: «Це ти мала бути на моєму місці».

Зараз уже двадцятиоднорічні дівчата мають однакове темно-мідне волосся, проте Роуз носить його наче жалобну вуаль, яка спадає на обличчя, щоб прикрити пощерблені віспою щоки. Кучері Айріс зібрані у довгу тугу косу до пояса, а її шкіра насмішкувато гладенька і чиста. Вони більше не діляться жартами, більше не обмінюються таємницями. Вони ніколи не розмовляють про роботу.

Деколи Айріс прокидається зранку й бачить, як сестра впилася в неї настільки бездумним та холодним поглядом, що це наводить на неї жах.

Айріс відчуває, як повіки злипаються і важчать, наче до них пришили свинцеві тягарці. Пані Солтер саме обслуговує клієнта, її голос лунає монотонним щебетанням:

– До кожного замовлення ми ставимося з особливою старанністю... Справжня порцеляна з Північних фабрик... Ми всі тут, як сім'я... Звісно, такі сумлінні дівчатка, геть не схожі на тих сварливих продавчинь капелюхів у Кренборнському провулку – більшість із них такі нечестивиці...

Айріс впивається нігтями у стегна, щоб не заснути. Коли вона сонно похитується вперед, то думає, чи справді поспати кілька хвилин було б таким уже жахливим вчинком...

– Боже мий, Роуз! – пошепки скрикує вона, сіпаючись і потираючи руку. – Сумніваюся, чи з такими гострими ліктями тобі взагалі потрібна голка.

– Якби пані Солтер побачила...

– Я більше не можу, – відказує Айріс. – Просто не можу.

Роуз мовчить. Вона шкрябає струп на руці.

– Що б ти зробила, якби ми могли втекти звідси? Якби нам не доводилося...

– Нам пощастило, – бурмоче Роуз. – Та й що тобі залишається робити? Покинути мене тут і стати жебрачкою?

– Авжеж, ні, – проціджує Айріс у відповідь. – Мені б хотілося малювати щось справжнє, а не ці безкінечні порцелянові очиці, губи, щоки... Ох...

Сама того не усвідомлюючи, Айріс стискає руку сестри. Вона відпускає долоню і думає про біль, якого їй завдає. Хоча Роуз захворіла не з її вини, та все ж Айріс тепер несе за це щоденне покарання, відсторонена від будь-яких проявів сестринської любові.

– Мені нестерпно жити тут, у цьому лігвищі мадам Дияволиці.

Стоячи в протилежному кінці кімнати, пані Солтер різко, наче сова, повертає до неї голову. Її обличчя спохмурніло. Роуз підстрибує і штрикає себе голкою.

Двері з ляскотом зачиняються від вітру. Крізь закіптюжені вікна Айріс дивиться на екіпажі, що прокочуються повз, і уявляє жінок, які кутаються всередині них.

Вона прикушує губу, витрушує трохи синього порошку й ще раз змочує пензлик у пляшечці з водою.

Цуценята

– Що ж, мої неслухняні песики, – проказує Сайлас, усідаючись за стіл у підвалі. Пасмо волосся падає йому на лоба, немов чорне крило. – Шкода, що до цього дійшло. Усе могло б бути по-іншому, якби ви не змололи той марципан Кука.

Він сміється, задоволений такою вигадкою, і розкладає в ряд три ножі різних розмірів. Два цуцики з однією головою лежать перед ним животами догори.

Спершу він думав законсервувати цю істоту, але замість того розділить її на два об'єкти, начинить кожен і знову з'єднає. Коли він побудує власний музей з мармуровими стінами, таксидермічні експонати сидітимуть під гіпсовими колонами і сторожуватимуть його вхід.

Сайлас витирає чоло, яке вкривається потом навіть за такої листопадової холоднечі. Він розминає пальці. Найбільший ніж спочиває в його долоні.

Він робить невеличкий надріз черевної порожнини лівого цуценяти і впевненим рухом відриває хутро. Повітря тихо посвистує у нього між зубами. Робить усе обережно, щоб не проткнути плоть і внутрішні органи, які щільно примостилися під пурпуровою оболонкою. Він посуває собак на дюйм лівіше, прямо туди, де падає світло від лампи, а тоді відокремлює шкуру, наскільки вдається, ненадовго затримуючись біля м'яких подушечок на лапах і ромбовидного носа з чотирма ніздрями. У цій темряві неможливо бути ідеально точним, тож він працює повільніше, обережно виконуючи останні надрізи малим скальпелем. Коли надворі починає сутеніти, Сайлас уже завершує відділяти хутро – одним цілісним шматком, не пошкодивши й не порізавши його.

– А всі ті бідолашні гості, яким не дісталоя жодного марципана, начиненого кремом і фруктами з теплиці. Які збиточні щенята! – мовить він, уявляючи їх іще в попередньому недоторканому стані.

Якби ж то Гідеон був тут і міг побачити, яким вправним він став за ці п'ятнадцять років... але Сайлас придушує цю думку. Він твердо вирішив насолодитися цим моментом, коли перед ним лежить майбутній труп, чия світла прийдешність ще не оповита мороком. Хвилювання таке ж яскраве, як і тоді, коли Сайлас знайшов свій перший череп.

– Ходімо зі мною, – якимось покликав він Флік, коли вони разом вийшли з гончарні. Зрештою, він опинився за містом сам, уже й не пригадує чому.

Саме тоді він натрапив на гнилий труп лисиці. Спочатку видовище викликало в нього огиду й змусило затиснути носа, проте потім він побачив, що хутро було таким же рудим, як і волосся Флік. Лисиця була бездоганним делікатним створінням, кожна її кісточка – наче деталь досконалої головоломки, вилита з коштовного металу. Тварина жила й дихала, а тепер існувала десь на химерній межі поміж красою і потворністю. Він торкнувся її черепа, потім свого.

Сайлас навідувався до лисиці щодня і спостерігав, як її точили хробаки, шкіра чахнула, а хитросплетіння білого кістяка оголювалися дедалі більше, немов розквітали. Щоразу він помічав нові деталі: дивовижно тонку стегову кістку чи мереживну сітку черепа. Коли Сайлас клацнув по ньому пальцем, той видав глухий дзвін. Тільки-но плоть врешті відділилася від черепа, він загорнув його у полотно і забрав собі.

Того літа його шкіру вкривав товстий шар пилу та поту, а сам він обнишпорив кожен пучок трави, кожен горбочок, кожен чагарник і берег річки, допоки не знайшов п'ятнадцять черепів. Він розставляв пастки, заточував палиці на списи, підкрадався до старих повільних зайців і голими руками виштовхував повітря з їхніх горлянок. У перші хвилини вони ще борсалися й відбивалися, а він затамовував подих разом із ними. Тоді тваринки обм'якали, та він усе ще не відпускав їх про всяк випадок.

Як акуратно розкладав він оті черепи! Сайлас гадав, що вдовольниться п'ятьма чи десятьма, проте потребував більшого.

Кожен новий екземпляр сповнював його щастям і жаданням більшого ще дужче, ніж попередній. А тепер у нього є цей скарб. Цей пухнастий павукоподібний звір, кращий за геть усе, про що він тільки міг мріяти в дитинстві, і тепер він не думає, що коли-небудь знову повернеться до тих фантазій.

На сьогодні Сайласова робота завершена. З досвіду знає, що лише зіпсує екземпляр, якщо далі працюватиме без упину. Зараз, мабуть, уже п'ята; він позіхає і вирішує перепочити. Кладе оббілованих щенят до бляшаного відра. Пізніше Сайлас відділить м'ясо від кісток і наново складе їхній кістяк за допомогою щипців, клею й тонкого, як нитка, дроту.

Він вибирається драбиною нагору, до своєї крамниці, а там підіймається сходами до спальні на горищі. Натягнувши на себе піжаму, він роздивляється полицю з опудалами мишей біля ліжка. Кожна зодягнена в мініатюрний костюмчик.

Сайлас бере до рук коричневу мишку. Він погладжує її шерстяну спідницю, шаль, зв'язану ним із найтоншої вовни, маленьку круглу тарілку в її лапках. Тоді ставить мишеня на місце і задуває свічку.

Сайлас уже майже спить, коли раптом чує стукіт у двері.

Він затуляє голову подушкою.

Стукіт перетворюється на приглушене наполегливе гримотіння.

– Сайласе-е-е-е-е!

Він зітхає. Що за нетерплячий чоловік! Щастя, що у Сайласа немає сусідів, яких би той міг потривожити. І взагалі, він що, не бачив таблички «зачинено»?

– Ouvrez la porte! ⁷

Він стогне, сідає, одягає жакет і штани, запалює погаслу свічку й, зібгавши плечі, спускається вузькими сходами.

– Je veux ma colombe! ⁸

– Здрастуйте, пане Фрост, – промовляє Сайлас, відчинивши двері. На нього невідривно дивиться високий стрункий чоловік у поцяткованому фарбою лахмітті. У ньому є якийсь божевільний

шарм, владність і впевненість у собі, від яких Сайласові хочеться догодити цій людині та водночас пригнобити її. Луї всміхається.

– А ось і ви! Я знав, що ви тут. Прийшов до вас по свою голубку, якщо вона, звісно, ще не спурхнула зі своєї жердини від мого стукоту.

Він не чекає відповіді, а горланить до постаті десь на тому кінці провулка і манить рукою.

– Егей! Ходи-но сюди! Завше він запізнюється.

Надворі вже майже споночіло, і спочатку Сайлас не може розгледіти чоловіка, який підтюпцем наближається до них, оминаючи смердючі купки лушпиння та попелу. Той підходить ближче, його обличчя блищить у світлі Сайласової лампи. Джоні Мілле. Худорлява статура надає йому вигляду змарнілого поні.

– Матір Божа! Луї, що трапилося з твоїм одягом? Я б навіть пса свого не одягнув у це дрантя.

– Радий тебе бачити, Мілле, як завжди, – відповідає Луї й заходить всередину, не чекаючи на запрошення і не витираючи ноги об металевий килимок.

– Нам пощастило, що у вас досі відчинено, – кидає Мілле, заходячи слідом, і Сайлас йому не перечить.

– Сайлас підготував для мене голубку. Де ж вона, до речі? – Луї підіймає двома руками череп лева та вдає, наче кидає його в Мілле.

– Гар-р-р! – пирхає він зі сміху.

Сайлас напружується і шкодує, що не достатньо відважний, щоб попросити Луї поставити експонат на місце. Натомість він заклопотано йде до комода по пташку.

– Святі небеса! Це неймовірно! Саме такою я її уявляв, – вигукує художник. Він хапає горлицю, гладить її голівку. – Якби ж то мої натурниці сиділи так само сумирно, як ти.

Луї вкладає гінею до Сайласової долоні – вдвічі більше, ніж вони домовлялися.

– Мілле, тобі просто необхідно купити тут мишу – намалюєш її в кутку своєї «Маріани». Це додасть динаміки до тієї порожньої плями

на полотні, – він підіймає з полиці опудало коричневої мишки, тримаючи її за хвоста, і вирішує: – Це я також візьму.

– Вони дуже делікатні... – починає Сайлас, проте Луї навіть не чує його і заштовхує голубку з мишеням до сумки вниз головою.

Чоловік спостерігає, як ці двоє спускаються по невеличкому тротуарі: Луї тримає Мілле за плечі, обоє підстрибують за кожним третім кроком. У темряві раз по раз білють щиколотки та зап'ястя Луї. Це нагадує Сайласові про Флік, чиїх дотиків він уже не відчував понад двадцять років.

Коли чоловіки зникають у темряві, він оглядається на свою крамничку, низьку стелю, невеликі облуплені шухляди, які він старанно зафарбовував, і куточки його губ вигинаються вниз.

– Більше не нападай на продавчинь настурції, – говорить він. – Твоєму новому другові це не сподобається.

Художниця

І хоча вдень Айріс хилило на сон, зараз вона не може склепити повік. Від запаху паленого цукру болить голова, а крізь матрац пробиваються ворсинки кінського волосу й поколюють ногу. Вона вовтузиться, висуває спітнілу руку з-під ковдри, щоб охолодити її. Дівчина намагається зосередитися на відчутті нерухомості та спокою, дихати в такт із сестрою. Однак мозок і далі цокає, як заведений. Їй хочеться малювати. В уяві постають тонкі металеві тюбики акварелі «Вінзор та Ньютон», мушлі для змішування фарб і набір пензликів із волосу соболя, який вона нарешті придбала після року ретельних заощаджень.

Вона легенько штурхає близнючку.

– Але ж я не бачила папуги... – белькоче Роуз, тож Айріс знає, що та буде міцно спати, допоки на соборі святого Георгія не проб'є п'яту. Крізь стіну доноситься свист і локомотивний рев хропіння пані Солтер. Двічі перехиливши настоянку опіуму на ніч, вона тепер спить як убита.

Коли Айріс уже несила терпіти, вона відкидає ковдру. Дерев'яні дошки скриплять під ногами, проте дверний засув спальні, який дівчина завжди змащує олією, подається легко. Їй чомусь кортить засміятися, проте вона затискає рота долонею, щоб стримати наростаюче хихотіння.

Коли дівчина минає коридор, із прочинених пані Солтер дверей дмухає легкий вітерець, погойдуючи її нічну сорочку, а світло лампи падає на підлогу яскравим сяйвом. Повітря тхне шлунковими соками. Айріс переконана, що гора таблеток пані Солтер – «Материн друг» від болю в шлунку, «Безпечні миш'якові пігулки лікаря Мунро» від вугрів – саме спричиняють, а не лікують її болячки. Дівчина втомилася віддраювати заліплений її блювотинням килим – запах оцту вже в'ївся в руки, а це ще гірше, ніж терпіти ляпаси пані Солтер у дні, коли її марення викристалізуються у певність того, що під її

дахом живуть дві блудні дівці й Айріс уже майже звабив зеленошкірий чоловік із бивнями.

«Якби ж то аптекар присмачив її медикаменти щурячою кислотою», – міркує Айріс, навшпиньки спускаючись униз, ступаючи лише на краєчки сходинок, де вони скриплять найменше.

Підвал – тісне й захаращене складове приміщення із вогкими плямами на стінах. Сморід запліснявілого тиньку не пропускає навіть найтоншого аромату цукру.

Айріс підходить до відчиненого комода в кутку. Він набитий кошиками не розфарбованих іще порцелянових ручок, ніжок і голів. Людське волосся, зітнуте у селянок десь у Південній Німеччині, оберемками лежить у сукняному мішку. Дівчина підіймає його, дістає зі споду малюнок та своє приладдя під ним. Переносить усе до столу, сідає.

Обличчя на зображенні таких же неправильних розмірів, як вона й пригадувала. Спершу Айріс огортає відчай: вона не є і ніколи не буде достатньо вправною. Проте коли вона придивляється ближче, то помічає простоту та яскравість, що їй до вподоби. Якби ж іще ця голова не пустилася у вільне плавання аркушем, а кинула десь якір... Дівчині не хочеться обрізати папір – листок уже й без того маленький. Зрештою, можливо, їй удасться врятувати його, заповнити чимось порожні місця.

Бавовняна цупка нічна сорочка – біла з жовтими плямами під пахвами – дряпає їй шию. Навіть не замислюючись, що робить, Айріс устає і стягує з себе сорочку через голову. Її тіло, осяяне свічкою, бліде та глянцеве, немов ryb'яча луска.

На хвилину Айріс уявляє, з якою огидою й осудом на неї зараз дивилися б її високоморальні батьки. Однак ризик зустріти їх тут мізерний. Більше хвилює думка про вираз розчарування на обличчі

Роуз, чи, що гірше, про те, як до кімнати вривається пані Солтер. Її відраза, підживлена опіумом, дужчає, з уст злітають прокльони («повія!», «шльондра!»), а можливість утратити роботу, що приносить Айріс двадцять фунтів на рік, у момент зростає. Та дівчина довго над цим не замислюється, вона змішує акварелі, торкаючись голими стегнами холодного крісла.

Айріс знову глипає на люстерко, проте цього разу її погляд ковзає вниз до невеличких грудей та затвердлених сосків. Вона прикушує губу. Знівечена. Дівчина замислюється, чи є в ній бодай щось красиве.

Колись вона ненавиділа свою вивихнуту ключицю – кістка зламалася ще під час пологів, а потім зрослася, вивернувшись назовні. Це лише злегка вплинуло на її ходу, проте діти на вулиці все ж звертали на це увагу («Дивіться, он горбунка йде!»). Сестра огризалася їм у відповідь з ноткою жалю в голосі, ризикуючи й самій наразитися на їхню лють («Близнючки-гігантеси!»). Та за останні роки Айріс навчилася приймати свій ґандж як невід'ємну частину самої себе й нізащо б не позбулася його, навіть якби могла. До того ж ця риса аж ніяк не відлякує від неї торгашів-залицяльників. Іноді вони намагаються схопити Айріс за талію, коли вона проходить повз.

– Не хочеш відполірувати мого жезла?

– Я тако собі думаю, що тобі так і кортить зустрітися з моїм прутнем.

Тоді дівчина хмурить лице («Ти, бува, не занедужала, паняночко? Усміхнись!»), проштовхується повз них, ігнорує їхні вигуки. У такі моменти Роуз, ніким не помічена, неторкана й небажана, втуплюється вниз, а Айріс обіймає її за плечі, нагадуючи, наскільки їй самій осоружні ці масні посвистування.

Втім, вона гадає, що колись їй таки доведеться потурати якомусь хлопчині, що стоятиме на порозі їхнього салону, мнучи в руках свій кашкет, адже шлюб – це спосіб утекти, хоча вона й не знає, куди саме. Зрештою, їй двадцять один, а отже зовсім скоро її краса осяде, немов збиті вершки. Батьки писали їй про одного консьєржа, який

охоче зустрівся б із нею, проте щоразу, коли той приходив, Айріс його уникала.

Але Роуз... це геть інша справа. Їй ніколи не знайти собі пари. Найбільше, на що може сподіватися Айріс – це вдало вийти заміж і таким чином забезпечувати сестру. Залишити Роуз напризволяще – це крок, на який вона навряд чи піде. Адже вони близнята, вони наче зв'язані до купи, а сестрина хвороба водночас затягнула і послабила цей вузол. Коли вони були дітьми, Айріс виводила вуглинкою малюнки на всьому, що потрапляло під руку – обгортках з-під масла, обрізках газет, обривках старих шпалер, – а сестра із зачудуванням дивилася, як олівець у її руках відтворював обриси предметів перед ними. «Намалюй он ті ножиці», – правила Роуз, і Айріс слухняно виконувала її забаганку. «Намалюй мені слона!» – однак імпровізувати дівчина не вміла. Тепер же сестра відвертається від Айріс, коли та намагається розважити її новою картинкою.

Дівчина відмахується від цих думок і розмішує на палітрі світло-рум'яний колір, щоб намалювати тінь під грудьми. Вона перетинає пензликом аркуш і спостерігає, як акварель розквітає на сторінці. Айріс відчуває, як тіло знову повертається у її власність та перестає бути лише маріонеткою пані Солтер для натирання підлоги чи щоденним нагадуванням для Роуз про те, якою б вона могла бути. Тіло проймає тремтіння – чи то від сорому, чи то від задоволення, чи від звичайнісінького холоду.

Вона кидає погляд на свій стан. Годі й уявляти дотики міцних чоловічих рук до нього. Айріс притуляє долоню до тіла, рухає нею вгору, до грудей, стискає їх, здригається і повертається до свого малюнка.

Вона ніколи не розпитувала Роуз про той інцидент із Чарльзом – «її кавалером», як сестри його називали, – свідком якого вона випадково стала. Спочатку Роуз тільки й щебетала про парубка і з блаженною гордістю демонструвала Айріс його подарунки: шоколадні цукерки та жовту канарку (яка згодом пурхнула в комин і загинула). Дівчатам тоді було по п'ятнадцять, і він повинен був

порятувати Роуз від життєвої скрути, прихорошити свою молоденьку дружину й забрати до свого заможного будиночка у Мерілебоні. Він також потоваришував із Айріс і пообіцяв, що позичить їй трохи грошей на відкриття своєї крамниці, коли вони з Роуз... Цією паузою він красномовно натякав на шлюб. «Флора» отримала шанс перенестися із сьайливого світу фантазій сестер у реальність, тож Айріс поцікавилася у близнючки, чи та не проти такого вияву уваги з боку свого кавалера, адже таким чином вона й сама потрапляла у казку, що мала належати лише Роуз.

Він навідувався до них щонеділі, коли батьки йшли кудись по справах. Тоді Роуз веліла сестрі залишатися у кімнаті нагорі, проте одного разу дівчата щось не поділили, і Айріс страшенно розлютилася, що їй доводиться сидіти під замком, осторонь від сестриних таємниць. Вона причаїлася за дверима й спостерігала за ними крізь замкову шпарину. Бачила, як парубок сів, потягнув її сестру до себе, задер її спідниці та розстібнув ґудзики на штанях. Айріс не встигла навіть затамувати подих, як Роуз уже сіла на нього, широко розставивши ноги, підіймаючись і опускаючись у добре відпрацьованому ритмі. Дівчина із жахом та самозабуттям впилася в них очима, не в змозі відвести погляду, зачарована його зсудомленим виразом обличчя й руками, що обхопили молочно-білі стегна її сестри. На мить їй закортілося, щоб це її сукню зібгали догори, а сестра натомість спостерігала за всім у шпарку. Усе відбувалося у дерев'яному кріслі, змайстрованому їхнім дідусем. Так до нестями легко, так просто.

Вона й досі не знає, звідки Чарльз довідався, що сестра підхопила віспу. День після того, як сестрині обличчя й тіло вкрилися чиряками, він стояв у їхньому коридорі та передавав Айріс листа для Роуз.

– Вона буде щасливою отримати від тебе вісточку. Роуз лише трохи нездужала і вже от-от піде на поправку, – брехала вона, проте парубок майже нічого не сказав та поквапився до виходу. Лист був геть не любовною цидулкою, а прощальним посланням, яке поклато край їхнім стосункам, а разом і переливчастому сміхові Роуз та

секретам, якими вони ділилися. Коли сестра криком прогнала Айріс із кімнати, вона від люті вхопила крісло і ледь не розтросила його об стіну.

Раптовий звук. Чиїсь важкі кроки.

Айріс так було замріялася, що аж підстрибує, розливаючи каламутну воду від фарби по цілому столі.

Вона кидається до картини, висмикує її, не даючи намокнути. Кроки відступають.

– Боже мій, – шепоче вона, притиснувши долоню до оголених грудей, і ледь не сміється від полегшення. Яка ж вона дурепа! Звуки й справді доносилися зблизька, й Айріс була певна, що це пані Солтер спускалася по сходах. Однак кроки належали всього лише підмайстру кондитера, що повертався додому із нічної зміни, за яку платили на цілий пенні більше.

Лише почавши витирати воду, дівчина помічає голову ляльки. Лається. Мабуть, забризкалася водою з банки, коли та падала. Сіра водяниста пляма синцем лягла на її личко.

– О ні... – стогне Айріс, підносячи голову й витираючи її нічною сорочкою. Вона витратила купу часу, щоб розфарбувати цю ляльку. Потирає порцеляну ще дужче, плює на кожну щоку, проте ніщо не допомагає. Заплямлений фаянс відновити неможливо.

Вона скрегоче зубами, з горла виривається тваринний стогін. Подумати тільки, треба було лише комусь пройти по вулиці – і от результат. Айріс визирає за вікно – здається, там лише пробило на північ. Доведеться працювати усю ніч, аби намалювати нову ляльку.

Дівчина, похопившись, одягає нічну сорочку, раптово відчувши, наскільки тут холодно. На свій малюнок навіть не дивитиметься. Вульгарщина.

Її раптово охопило знайоме відчуття, начебто десь глибоко у ній самій є щось несправне. Як пухлина, що її ніяк не можуть вирізати. Слід знищити малюнок, піднести його крайчик до свічки й підпалити.

Однак Айріс стримує цей порив, засовує картину під кошик і бере до рук білу порцелянову голівку.

Велика виставка

Суботній ранок, знадвору доноситься калатання дзвонів. Упродовж останніх двох тижнів Сайлас так захопився був процесом складання щенячого скелета, що жив на одних лише черствих коржиках і розбавленому пиві. Він душу віддав би зараз за чарку бренді з маслом у «Дельфіні». Позирає на годинник – забігайлівка ще декілька годин буде зачиненою.

– Та до дідька все! – вигукує він і вирішує відвідати павільйон Великої виставки, щоб згаяти час. Сайлас не впевнений, що й думати, адже як може його маленька конторка коли-небудь дорівнятися до одного з найвеличніших музеїв у світі? Здається, що таку монументальну споруду могли звести виключно задля того, щоб применшувати всі його досягнення, а втім, він щотижня невідривно спостерігає за процесом будівництва і ніяк не дочекається його завершення.

Зазвичай його провулок безлюдний, сьогодні ж посеред стічної канави розляглася парочка п'яниць. Один із них засмарував власним блювотинням одяг і обмочився на бриджі. Сайлас ненадовго затримує на ньому погляд. Форма голови та плечі схожі на Гідеонові, але це точно не він. Чоловік затуляє носа хустинкою і треться спиною об стіну, оминаючи цих двох.

Він познайомився з Гідеоном, коли вперше приїхав до Лондона 1835 року. Тоді Сайлас тулився у винайманій халупці в Голборні, ущерть набитій опудалами й черепами. Він переїхав до міста в надії розширити свою репутацію поза межі салонів Стока ⁹, до того ж не було сенсу залишатися на старому місці після зникнення Флік. Окрім того, він підслухав був розмову групки хірургів, які зі щирим захватом говорили про консервацію та препарування.

Знайти Лондонський університетський коледж було неважко, тож Сайлас щодня спостерігав крізь огорожу, як видатні хірурги

перетинали бездоганну завітчану площу в напрямку до важких дверей, що з гуркотом зачинялися за ними.

Уночі він сновигав по задвірках коледжу, бо знав, що тоді мають привезти тіла, хоча і не до кінця розумів звідки. І справді, невдовзі щось вкочувалося до дворика, іржали коні, скрипіла чорна підвода, і дорогоцінну річ, огорнуту в сукно, заносили всередину на дерев'яних дошках. Він обережно нахилився вперед та витягував шию, бажаючи долучитися до уроку, який ті студенти обговорювали напередодні.

Одного дня до нього підійшов Ґідеон. Він був студентом-медиком кремезної статури і з млосним поглядом багатого парубійка. Ґідеон розповів Сайласові про анатомічні препарати в залі препарування: банки з легенями, що вражені пухлинами, ряди сифілітичних черепів, законсервований мозок, спотворений глибокою раною від сокири, павутинки провощених нервових систем.

– Ми, звісно, збираємо ці зразки, щоб осягнути таємницю життя, довідатися, як його можна продовжити. Проте твій інтерес до консервування мертвих істот дещо інший, хоч не менш захопливий...

Сайлас на це набурмосився, однак із плином днів Ґідеон шукав із ним зустрічі дедалі частіше й частіше. Парубок випитувався про найдрібніші нюанси його колекції. Стоячи біля огорожі, Сайлас розповідав про деталі своєї роботи, демонструючи усе на горобцях, пацюках чи польових мишах, звіряв Ґідеонові власні плани на музей і своє ім'я, увіковічене на ньому. Йому було не втямки, коли ж вони стали друзями. Здавалося, цей момент заслуговував бучного святкування, проте дружба прийшла до них тихо й непомітно.

– Гадаю, – сказав Ґідеон, коли Сайлас врешті піддався на численні вмовляння й приніс опудало вільшанки, – що норавливий вигин її дзьобика (якого я ніколи й помітити не міг у живій природі) є просто-таки видатною деталлю.

Його вуса ледь здригнулися, і він підніс руку, щоб приховати свій захват.

– Справдешній науковий раритет. Воістину, я не певний, чи мені коли-небудь доводилося бачити вільшанку з таким асиметричним

алюром. Дивовижа, просто дивовижа.

Сайлас ледь не розреготався. Гідеон, студент медичного коледжу, аристократ, захоплювався його роботою. Захоплювався ним. І мати такого друга, чоловіка, з яким щодня, хай навіть недовго, вони проводили час, було для нього честю.

Згодом Сайлас таки набрався сміливості, щоб попросити у Гідеона «зразок для своєї колекції», на що той загадково відповів, що має для нього абсолютний скарб, який стане Сайласовим творчим дебютом.

– Сам Фредерік Рюйш [10](#) перевернувся б у могилі від заздрощів, побачивши цей екземпляр, – прошепотів Гідеон, коли врешті приніс невеличкий полотняний мішок. Його верхня губа тремтіла.

Сайлас узяв пакунок із напускною незворушністю й почав розгортати його, уявляючи подальші бесіди, що вони з Гідеоном провадитимуть у таверні, похилившись над чаркою. Судячи з ваги, схоже було на серце чи...

– Ні, – мовив Гідеон, зупиняючи його руку. – Зажди, поки повернешся додому. Це надто коштовний скарб. Якби мої наставники довідалися, що я віддав його...

– Скільки? Я не можу дозволити собі таких витрат.

– Тобі не слід про це думати. Особливо, після усіх... – Гідеон зробив паузу, – радощів, які я отримав від твоєї компанії.

– Навіть не знаю, як тобі віддячити.

– Чи не міг би ти згадати мене у списку благодійників свого величного музею? Коли відкриєш його.

– Так! Звісно, що так!

Сайлас усміхнено кивнув, і хоч він знемагав від кортячки розгорнути мішок, та все ж урахував побажання Гідеона й чкурнув додому, поспіхом оминаючи карети.

Він затраснув за собою двері, зачинив їх на ключ і зірвав тканину з пакунка.

Всередині була напівобгризена куряча лапка та дві перепечені морквини.

Сайлас прикусив губу, щоб не розплакатися. Лише тоді він збагнув, яке глузування насправді крилося за кожною фразою, кожним посмикуванням вусами.

Незчувшись, Сайлас уже спускається по стежці у Гайд-парку, ноги гудуть від втоми. Він подумки повертається до своєї прогулянки й усвідомлює, що геть нічого не може пригадати, пам'ять наче спорожня після того, як він побачив тих двох п'яниць. Таке відчуття йому уже знайоме: скільки себе пам'ятав, він завжди пропускав повз увагу такі випадкові моменти, наче дагеротипний знімок, який ще не проявили за допомогою ртутних випарів. Можна скільки завгодно ним струшувати, а зображення все одно не з'явиться.

Однак йому не варто цим перейматися. Тут чистісіньке повітря, чути пташиний спів. Тут справжня краса. Чарівні сухоребрі деревця скидають із себе останній відгомін свого літнього зеленого буяння, а їхні посохле галуззя скрипить, мов старечі кості. Якийсь чоловік зачіпає його ліктем, перепрошується, а Сайлас іде далі вслід за натовпом – до будівельного майданчика Великої виставки.

Сайлас часто навідувався сюди, щоб на власні очі побачити процес зведення павільйону, сплачуючи невеличку суму за вхід на територію, обнесу дерев'яним частоколом. Він ніяк не може збагнути, чому будівлю хочуть демонтувати з Гайд-парку через рік. Який сенс будувати музей, якщо не зберігати в ньому експонати вічно? Коли він підносить погляд на каркас, на обриси кранів і вантажних блоків, схожих на стерв'ятників у небі, то здається, наче він сам маліє поруч із ними. Це неймовірно. Зібрати й продемонструвати стільки предметів з галузі промисловості, торгівлі, конструювання та науки – понад сто тисяч експонатів, як він читав, і всі вони під одним величезним скляним дахом. Сайлас навіть не знає, на чому спинити погляд. Не дивно, що журнал «Панч» прозвав це місце Кришталевим палацом.

Навколо нього кипить робота. Старший робітник вигукує вказівки працівникам у циліндрах, що перетягують на себе важезні канати, а

інші похльостують по обдертих боках тяглових коней. Угору здійсмається пара. Широка грудна клітка поперечного нефу поволі росте вверх, колихаючись на вітрі.

Якби ж то організатори попросили Сайласа надати їм якийсь експонат для мистецької секції. Однак ніхто до нього не звертався. Ніхто не відповідав на його листи. Але чому? Чому ніхто не сприймає його колекції серйозно?

Намагається відмахнути від себе павутиння обурення, міцно стискає кулаки. Небо заповнили грозові хмари. Чорні легені Лондона то вдихають повітря, то видихають його. Десь реве кінь.

Він подвоїть свої зусилля. Працюватиме наполегливіше, і зрештою одного дня таки відкриє музей, що навіть перевершуватиме цей.

Сайлас бачить, як якийсь хлопчинка рвучко кидається вперед і висмикує червоний носовичок із жіночої сумки. Чоловік придивляється й упізнає білявий чуб. Ця близькість – наче бальзам на душу, нагадування, що він не один посеред цього вируючого посполитого натовпу. Він усміхається й вигукує:

– Альбі!

Але хлопчик його не чує. Тільки тоді Сайлас розуміє: малого спіймали. Рука жінки охопила дитяче зап'ястя, носовичок недолуго теліпається в його руці, а Сайлас спотикається на гравію в своєму гарячковому поспіхові стати рятівником Альбі та бламати пані не викликати констеблів. І раптом – він бачить, як малий сміється.

Сайлас приглядається до жінки. Вона висока, як чоловік, руде волосся заплетене у довгу косу. Невже це Флік? Зріла, жіночна. Та цього не може бути. Жінка дещо сутула з лівого боку.

Наче хтось ударив у дзвін посеред трухлявого будинку його пам'яті. Він відчуває тремтіння цієї звукової хвилі, що вривається в будівлю, проходить крізь стіни й підлогу. Заціпеніло стоїть, спостерігаючи, як дзенькіт поступово передається безлічі менших дзвоників.

І він не знає, що б це мало означати.

Злодюжка

Альбі причаївся в канаві Гайд-парку. Він опускається навприсідки, округлюючи два білі, засмальцьовані місяці своїх сідниць. Групка чоловіків проходить повз. Один зупиняється, кидає щось уїдливе і жбурляє в нього палку.

– Човгай звідси, покидьку! – репетує Альбі, недбало витираючи свій зад дубовим листком і підтягуючи бриджі. Лайно парує на холодному повітрі. Малий оглядає його з такою ж цікавістю, з якою ставиться до всіх своїх тілесних відходів. Звідки його вуха знають, як виробляти ту кислувату помаранчеву гидоту, і звідки його носу відомо, як робити ту чорну в'язку штуку, яку він видуває в рукав?

Він підіймає коричневу ковбаску двома паличками й жбурляє вслід за чоловіками, гиготить, коли вони кидаються врзнобіч, а тоді шмигає в напрямку величезного юрмиська.

Сьогодні гарний день, щоб поцупити якусь цяцьку чи дві, і заради цього таки варто було мордуватися, перелазячи через частокіл, аби потрапити всередину. Вся увага натовпу зосереджена на процесі будівництва цього величного місця, натягнених тросах, підбадьорливих вигуках і тисняві. Альбі не знає, для чого призначена будівля, і йому відверто на це начхати, однак він усе ж дивиться на металевий каркас – такий велетенський, що аж вивищується над розлогими в'язами. Земля довкола, переорана колесами возів із залізом і риштованням, схожа на балію, повну багнюки. Хлопець уявляє, як повернеться сюди, коли уже встановлять скло, і запустить цеглину прямісінько в нові шибки лише задля того, щоб побачити шокований вираз обличчя багатіїв.

Він гасає сюди-туди, наче ниточка, що зшиває усіх цих людисьок до купи. В рукаві у нього захована штучна рука, а справжньою він витягає шовкові хусточки з кишень. Перлові браслети та блискучі срібні ланцюжки хлопчик не чіпає. Бо хоч він цього і не визнає,

проте малий таки боїться, що його засудять до каторжних робіт або запхнуть на корабель, який пливатиме кудись до колоній, а сестра залишиться сама.

Усі ці люди у гаптованому золотом вбранні, що живуть у будинках-фортецях, не підпустили б його навіть драїти свої туалети. А тому він із єхидною посмішкою звільняє їх від тяжкої ноші. На Качиному провулку живе один лихвар, який без зайвих запитань дає йому за кожну річ півпенні, тож зовсім скоро в Альбі назбирається достатньо грошенят на гарненькі вставні зуби. Кольору кремового ламантина – він мріє саме про такі.

Хлопець висмикує червоний поцяткований носовичок з рукава якоїсь жінки і тільки-но запихає його в штани, як хтось хапає гіпсову руку й витрушує її з його жакета.

– Ні-ні, я не... – почав було він, але раптом упізнає перед собою Айріс. Полегшення переростає в захриплий регіт, як у кота, що подавився власною шерстю, й Альбі осяює дівчину своєю найлюб'язнішою усмішкою.

– Віддай назад, Альберте, – наказує вона.

– Що віддати, міс?

Вона супить брови, і малий зітхає.

– Ох міс, це ж така дрібничка, хіба не? А життя трудне. Якби ви тільки знали, як то важко... – однак ця репліка уже втратила свій шарм, і йому це відомо. Простягає поцуплену річ Айріс, дивиться, як дівчина її забирає («Пробачте, пані, я гадав, то у вас випало...»), уникає її погляду.

– Справжня стара капосниця.

– Знову крадіжками займаєшся, так? – мовить якийсь чоловік, й Альбі впізнає Сайласа, одягненого в чепуристий синій плащ. – Не думав, що тобі це знадобиться після двох шилінгів, які ти отримав від мене.

Альбі ціпеніє. Йому не дуже-то подобається, що чоловік так до нього підкрався. Цей стерильний медичний запах – хлопця аж

вивертає від нього. Втім, малий вирішує не нагадувати цьому скупердю, що той розщедрився був лише на боб.

– Пані Айріс Якась-там, – каже він, мавпуючи аристократичний акцент, однак виходить лише щось схоже на химерну ірландську говірку. – А то... тобто, маю честь вам представити Сайласа. Власне, так само поняття не маю, яке його прізвище.

Айріс ввічливо всміхається.

– Я їй шию різне лахміттячко для того магазину ляльок пані Солтер.

– На вулиці Риджент? – перепитує Сайлас, на що Айріс киває.

– А Сайласові я приношу всяких трупиків, – задля більшого драматичного ефекту Альбі вдає, наче душить когось руками, та спам'ятовується, коли глипає на Айріс. Здається, вона не в захваті від почутого, але намагається цього не видавати. Раптом йому так і кортить попідсміхатися зараз над Сайласом із нею, проте малий ніяк не може піймати її погляду.

– Он як.

– Моя колекція, – пояснює Сайлас, – колись стане знаменитою.

– Що ж, із радістю її огляну, – говорить вона рівним, майже механічним голосом, і Альбі впевнений, що вона заледве їх слухає. Айріс когось виглядає, тому небавом прощається з ними. Хлопчик дивиться вслід за її капелюшком, що розчиняється в натовпі.

Альбі стенає плечима і здимає кашкета перед Сайласом. Чоловік дивиться в далечінь, схопившись за ключицю в тому ж місці, де вона вигнута в Айріс.

– Пане, – каже йому Альбі, вирішуючи, що дядькові геть лою в голові бракує, – то, що в неї з шиєю. Воно не заразне.

Велике марнотратство

Айріс прослизає крізь натовп, подалі від Альбі та його компаньйона. Якби ж то вона була нижчою і могла розчинитися попід усіма цими циліндрами й капелюшками, щоб Роуз її точно не знайшла.

Вона оглядається довкола, шукаючи поглядом сестру. Нема. От і добре – нарешті вдалося втекти.

Айріс заплющує очі. Розтуливши повіки, вона заново побачить цю картину. Уявлятиме, що перед нею широке полотно, на якому ретельно промальовані усі деталі в перспективі.

Вона дивиться вгору. Здається, наче металевий каркас черкає боки хмаринок. Водяна пара схожа на дим під час наполеонівських битв, які дівчина бачила на полотнах у Національній галереї, однак ця картина більш живописна, цілком не схожа на ті коричневі малюнки в музеї. Вона б хотіла малювати такими кольорами, які бачить перед собою, зображати світ, наче вітраж.

Айріс уявляє, що у віконних рамах стоять червоні, сині та зелені шибки, а будівля схожа на велетенський калейдоскоп. Проте тоді споруда була б аж надто яскравою, хоч і зараз вона грандіозніша на вигляд, ніж усе інше, що дівчина могла б уявити. Якщо людина може створити щось подібне, якщо здатна приборкати дерева та підкорити природу аж настільки, то що ж іще їй під силу? Час від часу вона почувається мізерною, наче комашка, а іноді їй здається, що вона здатна полинути в небо, визволитися з тенет дому, салону і всього іншого, та ці думки зазвичай перериваються найменшою згадкою про сестру.

– Хіба не розкішно? – говорить вона до жінки, що стоїть поруч.

– Просто захоплює, – відповідає хтось із неочікуваним теплом у голосі. Айріс відчуває стрімкий порив любові до цього незнайомця, до всіх людей, що тиснуться довкола неї. Усі вони зі своїми

турботами й radoщами, симпатіями та розчаруваннями, сльозами, мріями, сміхом – усі неймовірно схожі.

Дівчина кидається бігти. Мчить до просторих полів парку, її руда коса б'ється об спину. Ноги легко, наче у кішки, торкаються м'якої трави, однак заледве вона добігла до першої обсадженої деревами алеї, як уже мусить зупинитися від задишки. Пластинка з китового вуса впирається їй у стегно, ребра щільно затиснуті в лещатах корсету. Пальці спітніли під мереживними рукавичками.

З-позаду долинає шум, хтось вигукує її ім'я, і дівчина напевно знає, хто це, навіть не озираючись. Їй ніяк не зрозуміти, чому сестра так вперто всюди за нею слідує і що вона там сподівається побачити. Життя Айріс таке ж безбарвне, як виблякле столове срібло, а лицемірство лише завдало б їй страждань. Сестра ж би з легкістю погодилася на пропозицію свого кавалера, якби він її таки озвучив, навіть і не подумавши про свою горбунку.

– Ой, – вигукує Айріс, вдаючи, ніби вперше в житті бачить Роуз. Рука сестри занепокоєно витягнута вперед, поділ сукні заляпаний болотом. Вона рухається з елегантністю справжньої леді, немов на коліщатках, і звіддаля вона видається Айріс такою ж красунею, якою була раніше. Дівчина замислюється про власну незграбну ходу, що відбивається у вітринах, та своє згорблене плече.

– Хвала небесам, Роуз! Нарешті я тебе знайшла. Ми спізнаємося на вечерю. Матуся буде гніватися.

– Але ж ти втекла від мене. Я тебе бачила. Гадала, ти залишиш мене тут саму...

І обличчя сестри таке спустошене, таке розгублене, що Айріс просто зневажає себе.

Омнібуси від Гайд-парку до Бетнал-Гріна здійсмають шалений гамір. Рука Айріс відсунута подалі від сестриної. Коротке відчитування, кислуватий запах випраної білизни. Сідають за стіл. Батько Айріс відкашлюється в рукав.

Дівчина старанно намагається пережовувати м'ясний пудинг, та все ж глитає цілий кусень за раз. Вона чує, як їжа плямкає у роті сестри, як вона цідить, вдихаючи, повітря. Коли їй уже несила терпіти цей звук, в Айріс вихоплюється:

– Ніяк не дочекаюся зустрічі з моїм любим пастором-веселуном на завтрашній літургії...

– Я щаслива, що ти вважаєш його проповіді такими повчальними, – перериває мати із застережливим поглядом.

– Так, безумовно... – Айріс зупиняється, виделка застигла на півдорозі до рота. Хрящ на шматочку печінки лисніє жовтим салом. Вона намагається піймати погляд сестри, щоб компенсувати їй за все попереднє.

– Я от завжди здогадувалася, що потурати своїй пристрасті до євхаристійного вина – це очевидний знак неабиякої побожності. Пасторове жадання крови Христової просто невичерпне.

Вона ковзає поглядом на Роуз: та коротко усміхається, а тоді береться потирати підборіддя долонею. Айріс втуплюється в сяючу порцелянову фігурку спанієля на полиці над каміном, дешевеньку дрібничку, яка мавпує витребеньки, що ними заставлені елітні будинки. Достоту як її батьки та їхні жалюгідні намагання поділяти манери й норми поведінки того середовища, до якого самі не належать. Дівчина переконана, що в інших продавчинь батьки не настільки нав'язливо стурбовані моральним занепадом, як її власні.

Мати тяжко зітхає.

– Айріс, прошу тебе. На твою думку, це звучало кумедно?

Айріс помічає, що її рука притулилася до Роузиної – це бойове угруповання створилося ще того дня, коли прийшов лист від Чарльза, а сестра злягла з віспою. Дівчині ніколи не вдавалося цього збагнути. Роуз почала ставитися до неї так, наче це саме вона написала того листа, розбила всі її сподівання та спотворила обличчя розсипом чиряків. Після того випадку їй так і не вдалося все налагодити. Вона наче заснула, а на ранок уже не пам'ятала, як утішати свою сестру, як її забавляти. Айріс пригадує, як усе було раніше, коли вони

проекували свій уявний магазинчик із квітастими шпалерами та пресованими трояндами в рамках. Вона любить свою сестру, звісно ж любить. А проте...

Айріс робить іще одну спробу.

– Велика виставка була просто розкішною...

– Велике марнотратство, я б сказав, – перериває батько, пирхаючи сміхом, немов заохочуючи всіх присутніх оцінити його дотепність. Айріс вимушено усміхається.

– Пані Солтер каже, що поклоніння матеріальним благам призведе до занепаду суспільства, – додає Роуз.

– Кому, як не їй, це знати, – виривається в Айріс.

– І що, на Бога, це має означати? – питає матір.

Айріс мовчить. Вона витирає підборіддя серветкою. Коричнева підливка тепер на сірому мереживі.

– Айріс утекла від мене, – випалює Роуз. – Я так перелякалася. Вона була поруч, а вже за мить кудись безслідно зникла. Просто розчинилась у натовпі. Іноді мені так важко встежити за своєю...

Вона не знає, як завершити речення, й покійрно опускає погляд.

І знову вичитування.

– Айріс, це правда? Але чому? Колись ти просто обожнювала свою сестру, а що тепер? Утікаєш від неї, залишаєш саму посеред купи людей...

Айріс продовжує мовчати. Вона знає, що вчинила жорстоко, але це не вона першою відсторонилася від Роуз. Дівчина старається пригадати поперечний неф будівлі, як він гордо височів понад сталевим каркасом, і те, яке піднесення вона відчувала. Проте тісний корсет стримує її й не дає полинати вгору.

Їй ніколи не вдасться втекти. Їй ніколи не бути вільною. Вона приречена на це жалюгідне животіння, ляпаса та образи пані Солтер та постійну сестрину заздрість, допоки врешті-решт не почне народжувати дитину за дитиною від якогось худорлявого хлопчиська, цілісінькими днями витискати прання через котушку, переполіскувати напівзогнілі тельбухи, начиняти ними недільні

пирого і періодично кидатися до малюків, що скиглять від скарлатини, грипу чи бозна-чого іншого, поки сама тим не заразиться...

Мати зітхає, й Айріс силується не звертати уваги на те, як вона пропалює її поглядом.

– Ще картоплі? – питає батько, несвідомо поплескуючи по кишені, як завжди, коли Айріс і Роуз віддають йому більшість своєї тижневої платні. Голова зігнута над брудною тарілкою.

– Ні, дякую, – стиха проказують усі.

Мати відкашлюється.

– Айріс? – материн голос звучить, як туго натягнена нитка. Батько підносить погляд. Його передпліччя аж вкрилося сиротами.

– Чому ти не можеш відповісти, як твоя сестра? Хіба це завдасть тобі аж такого клопоту?

Айріс втуплюється на товстий шар підливки на тарілці. Їй коштує великих зусиль, щоб не грюкнути кулаком об стіл, не зірвати з нього заплямлену скатертину й не скинути все на підлогу. Вона б хотіла побачити, як той порцеляновий спаніель розбивається на друзки, на крихітні-крихітні шматочки.

Айріс усміхається.

– Ні, дякую.

Робить іще один ковток.

Годинник пробиває шосту.

БПР

– Келих гарячого бренді, – каже Сайлас, кладучи на стіл монету. На церкві гучно бамкає дзвін – шоста година, час вечірньої служби. Він сидить за столиком, що найближче до каміна, щоки порожевіли від тепла. Довкола усе блищить: камінна решітка у формі мушлі, срібні пивні кухлі, що звисають зі стелі, жаринки полум'я, схожі на червону ікру, які пломеніють і згасають, щойно торкнувшись килимка у нього під ногами. На стіні висить табличка із написом «Над чим поПИВАєшся?», і він щоразу навмисне усміхається, коли її бачить, аби показати, що вміє читати. Приносять напій, він гарячий, пряний на смак, і Сайлас випиває шар розтопленого масла з першим ковтком. Його думки знову повертаються до дівчини, до вигину її ключиць, до її зелених очей.

– Давненько ви до нас не навідувалися, пане, – зауважує Мадам начебто дружелюбним тоном, проте Сайлас упевнений, що вона почувається незручно, – однак той ваш художник тут доволі частий гість. Надто частий, дозволю собі сказати.

– Мав справи, – відповідає Сайлас і водночас дивується, чому це він так довго уникав тепла і гамору «Дельфіна». Йому тут подобається, в цьому місці добрий ель, а випадково підслухані розмови – ще кращі.

Якась молода дівиця сидить за столиком навпроти Сайласа, її сукня опустилася так низько, що оголює рожеві півмісяці її сосків. Вона голосно регоче і лясає сивочолого чоловіка по грудях. У волоссі в неї, як завжди, страусине перо, пофарбоване в рожевий. Мадам спішить до неї.

– Слухай-но сюди, Блубел. Я не дозволю тобі так ганебно поводитися у присутності наших шанованих гостей...

Сайлас стискає свій напій у руці, і навіть піна бренді нагадує йому колір її волосся. Айріс – так Альбі її представив. В її очах, двох дещо

запалих виїмках, містилися такі знайомі йому самотність і туга. Так, наче його з цією дівчиною поєднувала якась невидима мотузочка.

Вона була настільки схожа на дорослу версію Флік, що він ледь не подумав, що то вона і є. Саме та Флік, якою вона була до того, як зникла з гончарні, коли їм було по п'ятнадцять. Якимось він намагався продемонструвати їй свою колекцію, вони разом бігли через усе селище. Сайлас пригадує мідний полиск її волосся та витончені руки з виступаючими кісточками.

Коли вона вперше прийшла до його майстерні, почувався наче джентльмен, що запрошує леді до своєї студії: «Ласкаво прошу до мого світу». Намагається пригадати вираз її обличчя, коли він показував черепа кролика, борсука, зайця, а ще свій найбільший скарб – череп барана із закрученими рогами.

Він часто повертається подумки до неї, і тепер Сайлас втішений, що побачив, якою вона могла вирости. Флік стала Айріс. Не втопилася у якійсь Стаффордширській річці чи загинула від руки спадкоємця гончарні або під колесами наліганого кучера, а просто втекла до Лондона шукати кращої долі в ляльковій крамниці.

– Рухайся, Луї! – вигукує хтось, а Сайлас озирається і впізнає трьох художників, що регочуть біля шинквасу. Минуло майже три тижні відтоді, як Луї Фрост і Джоні Мілле заходили до його майстерні, тож іще надто рано намагатися продати їм щось нове. Третій чоловік, Габріель Росетті, узяв Мілле за плечі, і їхні переплетені руки схожі на місток. Луї стоїть на кілька кроків позаду. Його темне волосся божевільно здіймається над головою, наче кульбабка.

– Панове! Благаю вас... – закликає Мадам, однак Луї вже розігнався і плюхнувся на витягнуті руки. Він гримається долонями об землю. Деренчить стеля. Він обтрушує зі штанів пилюку й шкіриться до відвідувачів. Одні веселяться, інші нахмурено втуплюються у свої страви.

– Хай живе БПР! – закликає Росетті, і вигук дратує Сайласа. Не тому, що йому заважає шум, а лише через загадковість цієї

абревіатури, в яку втаємничені лише вони самі й ніхто більше. БПР? Батальйон чогось-там?

– Хай живе БПР! – підхоплюють Джоні Мілле та Луї Фрост.

Луї затуляє початок «Марсельєзи»:

– Allons enfants de la Patrie!

– Le jour de gloire est arrivé! [11](#)

– Tais-toi [12](#), не настав він ще, – гримотить над ними Мадам, і всі затихають. Жінка засовує їх за столик із дерев'яними перегородками позаду Сайласа.

– І ще, власне, не скоро настане, якщо вірити тій уїдливій рецензійці в «Таймсі» на твою роботу...

– Удар по живому...

– Просто огидно...

– Ще прийде наш час, любі старигани, от побачите...

Кількоро відвідувачів підхихикують. Але не Сайлас. Він витріщається на цих парубків, молодших від нього на десять років, що аж пашать енергією та впевненістю, якими він сам ніколи не володів. Якось йому довелося бачити, як вони полюють на кралечок, зчепившись за руки вздовж тротуару й утворивши такий собі пропускний пункт для усіх жінок, що проходили повз. Можливо, і він зміг би знайти собі подібних товаришів, якби тільки був студентом медколеджу.

Його вухо вихоплює уривки їхньої розмови.

– Тоттенгем-Корт-Роуд... Жодної тобі кралечки... І як я маю завершити «Ув'язнення Гіжмарової королеви» до виставки, якщо нема...

– Це краще, ніж віддраювати циганські кубла, як Мад...

– І тут пише, що «той рудоголовий плакса з викривленою шиєю...»

– Благаю, не нагадуй мені про ту недоумкувату рецензію...

– Ох, Мілле, та всі знають, хто такий цей Діккенс... – звучить відрадний голос Луї.

– Самозакоханий бовдур...

Чоловіки сміються, а Сайлас роздумує, чи не слід йому перехилитися через перегородку, спробувати продати їм опудало горобця чи кішки або ж якийсь череп для фону на картині. Останнім часом він так був захопився роботою над зрощеними цуциками, що не зумів продати стільки метеликових намист, на скільки розраховував.

– Погляньте-но, це ж Трупар! – викрикує Росетті, і Сайлас упізнає своє прізвисько. Він повертається, киває їм через перетинчасту стінку й підіймає свого келиха.

– Перепрошую за його зухвалість, – мовить Луї, стаючи колінами на лаву та перехилившись через перегородку, так що його голова нависає над Сайласовою. Художник скидається на вампіра ще дужче, ніж зазвичай: його чорне волосся стоїть сторчма, а шкіра блідюща, майже прозора.

– Габрієлю, невихована ти свинюко. Не думаю, що ти сам був би в захваті від подібного прізвиська.

– Абсурд. Це вияв симпатії, – відповідає Росетті, і його обличчя вигулькує поряд із Луї.

– Я впевнений, що мені й гірші прізвиська давали, – говорить Сайлас.

Заліпленими фарбою нігтями Луї вистукує якийсь невідомий ритм по верхівці перегородки.

– Сайлас, до речі, саме та людина, з якою мені так потрібно було зустрітися. Я зобов'язаний вам іще одним візитом до вашої крамниці.

«У мене скоро буде власний музей, – думає Сайлас, – а не якась там крамниця». Він робить ще один ковток бренді і проказує:

– Справді? Хочете замовити ще якусь тваринку?

Луї заперечно махає рукою.

– Ні. Не хотів би я про це казати, але річ у тім, що опудало голубки, яке ви мені продали...

– Так? – питає Сайлас. Він думає про ту малу шельму, що напала на продавчинь настурції, про те, як довершено він розставив її

віялоподібні крила. Одна з найкращих його робіт, досконале свідчення його майстерності.

Луї зітхає.

– Що ж, я боюся, що... Ну, вона зіпсувалася.

– Перепрошую? – насили видає Сайлас.

– Зогнила. Я десь тиждень був в Единбурзі, а коли повернувся додому, то по цілому будинку літали трупні мухи, – він здригається, яскраво жестикулює. – Вона, ох... вона вся кишіла личинками. Мене ледь не знудило, щойно я переступив поріг. Господи, Джоні, пам'ятаєш той сморід?

– Я ще на вулиці Говер міг його вчути.

– Ви впевнені, що це саме від пташки? – перепитує Сайлас, хапаючись за край столу. В животі похололо. – Я переконаний, що правильно її висушив.

– Він переконаний?! – репетує Росетті. – Він переконаний! Та що ж іще це могло бути? Може, то на пензликах грибок завівся? Та вам пощастило, що подібне сталося з Луї, а не зі мною. Бо у мене, знаєте, геть не такий миролюбний характер...

– Росетті, прошу, – говорить Луї, спиняючи його руку, і лагідним тоном провадить далі: – Мені страшенно не хочеться це говорити, на правду, проте... Просто цей інцидент усе ускладнив. Моя натурниця, моя королева, вона просто кулею вилетіла звідти – сказала, що не бажає перебувати в цьому прогнилому, смердючому будинку, – що доволі несвоєчасно на цьому етапі роботи над картиною...

Сайлас стискає келих міцніше.

– Мені дуже шкода, – проказує він. – Не можу навіть збагнути, чому так сталося. Я, звісно ж, відшкодую вам втрати.

Луї відмахується від цієї ідеї порухом руки, і від цієї великодушності Сайлас відчуває ще жалюгідніше. Невже він недбало висушив птаху, занадто зайнятий роботою над іншим екземпляром – здається, то був кажан, чи не так? Він віддасть Луї цього кажана, щоб хоч якось залагодити провину. Або таки

наполягатиме на грошовому відшкодуванні. Зробити це – його обов'язок, і він навіть не труситиметься над втраченими коштами, хоча він уже про це думає і скрушно потирає чоло. У майбутньому вони віддячать йому новими замовленнями, а на оренду вистачить того, що вдалося заощадити...

– Тож тепер завдяки зогнійій голубці ви вскочили у халепу, – каже Росетті, відвертаючись від Сайласа і промовляючи свої слова так голосно, що навіть Блубел насуплюється. Сайлас витріщається на свій кухоль, боячись наткнутися на презирливий вираз обличчя інших відвідувачів. Він справжнісінький невдаха, і Росетті байдуже, хто це почує.

– Я б не сказав, що аж у халепу... – починає було Луї.

– Ота твоя горлиця – просто хробачлива катастрофа, пожбурена кудись у товщу стічних вод Темзи.

– Я майже завершив її малювати...

– А та твоя натурниця, та нервозна продавчиня...

– Вона лише іноді совалася на місці...

– ...втекла від тебе, бо твоє житло тхне, як запліснявілий склеп.

– Я переконаний, що Сід ласкаво замінить її, або ж я знайду собі якусь дівку з міської бідноти, – наполягає Луї.

Росетті пирхає.

– Ліззі Сіддал? Я б не був таким упевненим. Вона зараз у Мілле працює. А на твоїй картині з дівчиною зараз жодної дівчини немає і навряд чи буде. Власне, усе, що в тебе є зараз, це лише обриси фігури і невеличка голубка. Спробуй-но подати це до Королівської академії мистецтв, – Росетті відкидається на кріслі і складає долоні куполом. – А ти ще кажеш, що це не халепа.

Луї насуплюється.

– Однак у мене є бачення цієї картини, моя ідея втілена на ній. Я вже уявляю це полотно на стіні академії. Ще б... – він затинається, – ще б на ньому була дівчина.

– Твоє бачення картини – ось, що важить, – каже Мілле, поплескуючи його по руці. – Решту деталей можна надолужити.

– А щодо Трупаря... – не вгаває Росетті, повертаючись до Сайласа. Той аж здригається.

– Сайласа, – виправляє його Луї.

– Сайласе, – каже Росетті, косо глянувши на нього, – ви пообіцяли Луї, що все залагодите. Яким же це чином? Причаруєте назад ту метушливу дівицю, яку сполохало ваше зацвіле опудало? Це просто обурливо.

– Воно не бездоганне, Сайласе, – додає Мілле, від чого він буряковіє. Навіть Мілле ним розчарований. – Бачили б ви Луї ці останні кілька днів.

– На його меланхолійний стан важко було дивитися без співчуття, – говорить Росетті. – Я був кращої думки про вас як професіонала.

Я був кращої думки про вас. Просто обурливо. Асиметричний алюр. Йому хочеться заховати обличчя в долонях. Асиметричний алюр. Обличчя трьох чоловіків немовби злилися в одне Гідеонове, верхня губа посмикується у прихованій насмішці. Сайлас знає – він ні на що не годиться, він нікчемний, бездарний...

А тоді Луї каже:

– Годі вам, панове, усе не так погано, як ви змальовуєте. Сайласе, пробачте їм, будь ласка. Вони надто гарячкуваті сьогодні. Упевнений, ви знайдете спосіб усе вирішити. Принаймні я встиг намалювати голубку до того, як вона запліснявіла.

Він простягає руку, і Сайлас зіщулюється, проте Луї всього-навсього поплескує його по плечі. Потиск його руки міцний та заспокійливий, і така неочікувана доброта після скандалів Росетті – це вже занадто. Сайлас не годен підвести погляд, не може навіть спокійним тоном сказати:

– Гадаю, я маю вирішення.

Тремтячою рукою він підносить до рота келих і лигає бренді, голова йде обертом. Напій на смак нудотно-солодкий. Емоції переливаються через край. Він хоче потішити цього чоловіка, зберегти цей зародок приязні між ними, залагодити свою провину за горлицю і, не встигнувши себе зупинити й отямитися, випалює:

– Гадаю, у мене є для вас натурниця. Вам потрібна ж була королева, якась велична панянка, чи не так? Вона працює у Солтер.

– У ляльковій крамниці?

– Так, наскільки я розумію, – він затинається. Підводить руку до обличчя й огортає долонею шию, немов намагаючись запхнути сказані слова назад до горла. Вона занадто цінна, вона належить йому, і Сайлас не може повірити, що ж він накоїв. – Вона вам не підійде, – він намагається викрутитися. – Сказав, не подумавши. У неї є вада – її ключиця, це вам точно не сподобається.

– Що ж, варто завтра на неї поглянути.

Луї дістає шкіряного записника й олівця та робить позначку «Солтер».

Уже надто пізно.

Сварка

Айріс сидить, тримаючи в руках ніжку ляльки. Вона потягується, коротко позіхає, а тоді переводить погляд угору – і аж підстрибує від несподіванки.

Крізь кружальця затуманених шибок на неї витріщаються обличчя чотирьох чоловіків. Усі вони молоді та вродливі, а один із них – темноволосий та кучерявий, – приглядається особливо пильно. Дівчина червоніє, оглядає себе і відчуває дивне бажання прикритися чимось, хоча вона й одягнена, і водночас дозволити їм дивитися далі. Всередині все аж стискається, і вона знову думає про ту нечестивість, що залягла в її душі. Саме вона спонукала намалювати той непристойний автопортрет і підглядати за сестрою у замкову шпарину, затамувавши подих.

Роуз схилила голову й розпорює мініатюрний мереживний комірець.

Айріс знову дивиться вгору й уже хоче штурхнути сестру, та чоловік із бурхливою шевелюрою підносить пальця до губ.

Вона здригається. Яке зухвальство! Як сміють вони ось так витріщатися, наче вона якась бордельна хвойда чи музейний експонат! Цей парубійко на вигляд не набагато кращий за тих зальотних торгашів. На ньому навіть капелюха немає. Вона випрямляє спину й мимоволі торкається своєї ключиці.

– Поглянь! – каже вона сестрі, спочатку перевіривши, чи нема в кімнаті пані Солтер. – Поглянь на цих безсоромних...

Але чоловіки уже драпонули геть, і вона усвідомлює, що вказує на порожнє вікно.

Сонце кволо пробивається крізь шибки, допоки на місто не спускаються сутінки. Миготять каганці та свічки, полум'я востаннє спалахує перед тим, як згаснути навіки. Дівчата вечеряють, пані

Солтер присмоктується до настоянки опіуму, наче до маминої цицьки, і опісля всі розходяться по своїх кімнатах.

Лежачи в ліжку, Роуз підсовує коліна до сестриних. Айріс бере її за руку, а Роуз не заперечує.

– Вибач, що втекла від тебе.

– Нічого.

– Пам'ятаєш наш магазинчик? – долоня Роуз нагрівається в її руках. – Я б розмальовувала банки для печива, а ти б вишивала хустинки.

– Угу.

– Що я зробила не так?

Роуз не відповідає.

Лише згодом Айріс розуміє, що сестра уже поринула в сон. Вона ще трохи лежить на ліжку, тримаючи в руці обм'яклу долоню Роуз, а тоді вивільняється з постелі, нишком вислизає з кімнати крізь щедро змащені олією двері та спускається по сходах до підвалу. Роздягається і береться малювати. Дзеркальце стоїть перед нею, малюнок лежить на столі.

З кожним мазком пензлика, кожним вигином тіні та кожним клаптиком світла залізна хватка довкола її горла поволі послаблюється. Вона спускає руку нижче по животі, там де раніше відчувалося дивне тремтіння. Ті молодики – це просто нечувано! А втім, вона також пам'ятає тихе схвалення їхніх поглядів. Згадує про сестру, що зараз спить нагорі, про те, як її стегна ковзають по шорстких вовняних штанах її кавалера, про синці від пальців на її сідницях.

Холодними долонями вона кружляє по шкірі, просувається нижче пупка.

Двері зі скрипом відчиняються. Айріс підскакує, кидається по свою нічну сорочку й притискає її до себе.

– Я... я... – заїкається вона, настільки розгублена, що навіть боїться повернутися. Серце гупотить аж у вухах. Це точно пані Солтер, а отже роботи їй більше не бачити. Тепер доведеться

принижуватися, йти шити якесь ганчір'я, пояснювати все своїй сім'ї. Варто було здогадатися, що рано чи пізно її застануть тут, викриють цей моральний злочин...

– Що ти..? Що за..? – голос звучить розлючено, проте він не належить пані Солтер.

Це Роуз.

І Айріс нічого не може вдіяти з цим відчуттям, хоча й намагається його відкинути. Вона розчарована.

Сестра стоїть перед нею, піднісши малюнок до свічки та пильно до нього приглядаючись.

– Що ти тут робиш? І що... що це таке?

Роуз струшує аркушем. Її щоки поцятковані двома червоними ямочками.

– Віддай сюди, – Айріс висмикує картину з рук сестри. Їй більше не шкода, більше не соромно. – Це тебе не стосується.

– Той малюнок – він же просто вульгарний! Ще й без нічної сорочки – наче спеціально, щоб поглумитися наді мною. А яке марнославство! І це мене не стосується? А якби нас двох викинули звідси без розбору? – Роуз підвищує голос. – Тобі відомо, що про це подумала б пані Солтер! І з чим би ми тоді залишилися? Хто взяв би нас на роботу?

– Я... я й не думала, що тобі також може за це дістатися...

– Сестро, – наполягає Роуз. Вона хапає Айріс за лікоть, саме в тому місці, де залишилися бліді синці від щипків пані Солтер, – ти повинна пообіцяти, що більше не робитимеш цього... не малюватимеш подібного... – вона зупиняється, ковтаючи сльози. – Я знаю, і матуся теж, що в тобі криється щось лихе.

Айріс відчуває, як Роуз ковзає очима вздовж її тіла. Вона міцніше притискає сорочку до себе, прикриваючи груди, а сестра швидко відводить погляд, хоча для Айріс цього достатньо, щоб вловити ту добре відому емоцію на її обличчі. Гіркоту та заздрість.

– Пообіцяй, що більше ніколи цього не робитимеш, – напосідає Роуз.

Айріс стоїть, мов оніміла. В одній руці тримає свій портрет, зображення дівчини, якою Роуз теж була, допоки її тіло не роз'їла віспа, в другій – свою нічну сорочку. Вона не може такого пообіцяти. Вона не пообіцяє.

– Дай мені слово, – уже голосніше повторює Роуз. – Ти повинна. Я наполягаю. Інакше, матінка про все дізнається.

Айріс не відповідає, від потрясіння тіло аж стугонить. Вона перебирає пальцями на ногах по дерев'яній підлозі. Чому вони з Роуз стали такими? Раніше вони всюди ходили разом, не з примусу, їхні долоні були взаємодоповнюючими частинками одного цілого, а зараз Роузина присутність тут просто нестерпна.

– Якщо ти не...

– То що? – зухвало питає Айріс, і їй самій здається, що вона звучить, немов роздратована примхлива дитина. – Розповіси пані Солтер та матері? Чудесно, бо я їх і так ненавиджу! Ненавиджу так марнувати життя! Тобі лишень хочеться тримати мене тут під замком, зробити такою ж нещасною, як і ти сама. Але я нічого тобі не обіцятиму. Тобі наплювати на те, чого я хочу, ти ніколи тим не переймалася, відколи захворіла...

– Відколи я захворіла? – мовить Роуз, і її голос переходить у схлипування. – Ти...

– Що я? Я нічого не зробила! Ти не захворіла з моєї вини. Я теж не хотіла, щоб ти підхопила віспу, але ти все одно мстишся мені за це! Ти читаєш мені проповіді про мораль, в той час як сама... – вона підшукує правильні слова і, навіть палаючи від гніву, розуміє, що не зможе забрати їх назад. – Ти сама согрішила. Гадаєш, я не знаю, чим ви там займалися з Чарльзом?

Айріс чує звук ляпасу ще до того, як відчуває його на своїй шкірі. Щока червоніє від різкого пекучого болю.

– Як ти смієш! – викрикує вона, навіть не замислюючись, що пані Солтер може почути. – Ненавиджу тебе!

Вона жбурляє нічну сорочку на підлогу, забувши про свою наготу і безглуздий вигляд.

Роуз почувається викритою і ридає, як немовля – уривчасто й розпачливо. Рот відкритий, нитка слини зависла між зубами, обличчя перекошене від болю.

– Не... йди... – намагається вимовити Роуз, проте Айріс уже несла це терпіти. Вона не дозволить виглядові сестри пом'якшити своє серце. Притискає картину до грудей і бурею несеться по холодних східцях нагору, до свого ліжка на горищі. Уже замикаючи двері на ключ, вона пригадує, що її сорочка залишилася внизу. Вона не повернеться. Вона цього не терпітиме.

Лягаючи до ліжка голяком, вона все ще дрижить зі злості.

Айріс прокидається від дзвонів на соборі святого Георгія, що пробивають на п'яту. Сусідній матрац порожній. Уривки минулої ночі постають у пам'яті, вона скорчується від болю і натягує ковдру на голову. Не слід було так говорити із сестрою. Не можна було так зриватися. Треба було її заспокоїти.

Хтось стукає у двері, вона відчиняє. Роуз напевно спала на підлозі у підвалі.

Айріс мовчить. З її вуст не зірветься жодного слова вибачення. У тобі криється щось лихе. Вони одягаються мовчки, прохолодно, а присутність одна одної в кімнаті визнають лише тоді, коли треба зав'язати корсети.

– Будь ласка, сестро, – шепоче Роуз, зтягуючи мотузки міцніше.

Айріс не дає і ніколи не дасть цієї обіцянки, хоча й знає, що її малюванню настав кінець. Роуз нізащо цього не облишить, вона погрожуватиме, і вмовлятиме, і примушуватиме – в куточку ока Айріс з'являється крихітна сльозинка. Нарешті вона промовляє:

– Пробач за те, що я сказала. Я не хотіла.

Голос Роуз холодний, наче крига.

– За картину слід вибачатися.

– Мені шкода, що вона викликала в тебе такі почуття.

– Це не зовсім те саме, – кидає Роуз, але Айріс не відповідає.

Коли сестра відвертається, щоб скористатися нічним горщиком, Айріс дістає малюнок з-під постелі та квапиться до підвалу, щоб прибрати там усе, поки не прокинулася пані Солтер.

Однак унизу все в ідеальному порядку. Ящики з деталями для ляльок стоять на місці в комоді, стіл ідеально чистий. У голові проноситься жахлива думка, і вона кидається нишпорити попід кошиком.

Сестра стоїть у дверях, її шкіра порита рубцями, ліве око імлисте й порожнє.

– Де мої пензлі? Де решта... решта моїх малюнків? – допитується Айріс. – Що ти з ними зробила?

Роуз висмикує волосину і накручує на палець, наче зашморг.

– Я місяцями їх малювала! Де вони? Якщо ти спалила їх... і куди поділися мої фарби?

– Яка різниця? Це просто непотріб, – каже Роуз, її голос тремтить.

– А тобі варто розуміти, що я... я зичу тобі лише найкращого. Якби нас обох витурили звідси, то що б із нами було? Що...

– Брехуха! Ти хочеш, щоб я страждала, бо сама нещасна, – обриває Айріс. – Ті фарби належать мені. Я купила їх. Я збирала на них гроші. Місяцями.

– Ти повинна була віддати ці гроші батькам. Не тобі ними розпоряджатися.

– Стерво, – огризається Айріс. Раніше вона ніколи не вимовляла цього слова вголос. Воно робить цю відкриту рану менш болючою. – Стерво.

Увесь день вони сидять у крамольній тиші, відвернувшись одна від одної. Айріс плутає синю фарбу із зеленою, її пензель виходить за контури губ.

Нарешті, десь після обіду, пані Солтер доручає їй віднести двох ляльок до будинку сім'ї на площі Берклі.

– Я не можу довірити таке важливе замовлення тому однозубому розбишаці.

Можливість утекти із салону приносить очевидне полегшення, й Айріс підплигує, вкладаючи ляльок до кошика, наче пару оселедців.

– Не волочися там довго, – починає було пані Солтер, проте двері уже зачинилися за Айріс, побрязкуючи дзвониками.

Вулиці о цій порі найбільш людні, сповнені покупців і крамарів. Усі безупинно купують, торгуються, обмінюються: тут і брусочки мила, і різні витребеньки, і солодощі, і все на купу – повний рейвах. Якийсь чоловік продає тер'єра, піднявши клітку над головою. Проте його верески та дзявкання собаки губляться поміж стукоту копит і коліс. Айріс озирається на зелену вітрину із золотими літерами й уявляє, як заходить туди із запаленою цигаркою та пляшкою бренді.

– Перепрошую, – хтось торкається її рукава.

Айріс відсахується, уже здіймаючи руку, щоб врізати черговому злодюжці, але натомість бачить перед собою якусь довгоносу жінку.

– Прошу мені вибачити за таку раптову появу...

Дівчина думає, чи не прийняли її, бува, за когось іншого.

– Гадаю, нам із вами ще не випадало представитися одна одній. Ви працюєте у ляльковому салоні, чи не так? Мене звати Клариса Фрост... – Айріс намагається вловити її слова крізь торохтіння коліс.

– А вас?

– Перепрошую? – Айріс опускає голову, щоб розчути сказане.

– Як вас звати?

– Айріс.

– Міс Айріс...

Айріс аж зашарілася від своєї невихованості.

– Вітл. Але для чого...

– Сподіваюся, ви пробачите мені цей зухвалий початок розмови, міс Вітл. Ви, мабуть, зовсім не очікували такого.

Позаду жінки Айріс бачить стурбоване обличчя одного з чоловіків, які вчора підглядали за нею крізь вікно. Вона сердито на нього зиркає. На ньому досі нема капелюха.

– Знову ви, – говорить вона. Ранкова суперечка так озлобила її, що вже несила стримувати власне роздратування.

– Ох, – мовить Клариса, косо позираючи на чоловіка, – наскільки я розумію, ви ще не знайомі?

– Знайомі? О ні. Вам слід навчитися не витріщатися на продавчинь крізь вітрини.

Він безпардонно пирскає сміхом.

– Це не смішно, – каже Айріс, вкриваючись рум'янцем. – Я жінка, а не експонат.

– Цей чоловік – мій брат, – повідомляє панянка і порухом руки велить парубкові мовчати, коли той хоче вставити свої п'ять копійок.

– Ваш брат? – перепитує вона. Чоловік схожий на якогось лахмітника у своїх куценьких штанах і вимазаній білою фарбою сорочці. Синій жакет уже тріщить по швах. Сама ідея того, що він може бути якимось пов'язаним із цією елегантною панянкою в шовковій сукні, просто сміхотворна.

– Я буду першою, хто визнає, що його кравецькі вподобання відрізняються від моїх, – пояснює Клариса, а коли якийсь перехожий штовхає Айріс ліктем, додає: – Чи не могли б ми поговорити у якомусь більш відповідному місці? Цей гул коней – просто мерзенний.

Вона затягує Айріс до симпатичної цукерні із купольною стелею, білосніжними напрасованими скатертинами та сяючими срібними сервізами. Айріс геть забуває про кошик у руці. Перебирає у голові всі причини такого учтвого ставлення, проте жодна не тішить. Чим вона заслужила на таке розкошування? Її давній чепчик-капор має безнадійно старомодний вигляд порівняно із невеличким капелюшком міс Фрост, але вона намагається не звертати уваги на глузливу посмішку швейцара. Здається, жінку це не особливо обходить: вона клацає пальцями і замовляє таріль бутербродів з чаєм.

– І цього разу не поскупіться на огірок. А ще я вмію розрізнити розбавлені вершки на смак.

Лише тоді Айріс усвідомлює, що насправді перед нею хазяйка борделю та сутенер, послані прочісувати вулиці у пошуку наївних дівчаток, яких би легко було обвести довкола пальця.

– Мені вже пора, – випалює вона, збираючись іти. – Я не якась неотесана гуска. Тепер мені все зрозуміло. Гарного вам дня...

– Заждіть! Будь ласка, – хапається жінка. – Мій брат – художник.

– Художник? – повторює Айріс.

– Луї Фрост.

Він із надією підносить погляд. Айріс заперечно хитає головою.

– Що ж, тоді... можливо... він належить до братства, спілки художників. БПР. Братство Прерафаелітів? Голман Гант, Джон Мілле, Габріель Росетті? – Клариса підвищує голос із таким же очікуванням.

– Я не... ніколи не чула про них.

– Он як. Проте ще почуєте, і зовсім скоро, – вона подається вперед із серйозним виразом обличчя. Тоді вказує на стілець, і Айріс сідає. – Луї навчався у Королівській академії мистецтв. Минулої літньої виставки там було представлено дві його роботи. Я переконана: він уже за крок до великих звершень.

Її голос поникає.

– Незважаючи на те, що критиків ще потрібно в цьому переконати.

Королівська академія, виставка, критики. Айріс повторює слова в голові. Вони звучать соковито, як спілі вишні. Добувати такі слова з повітря, огранювати такі звуки! Можливо, вони якимось чином побачили її картини та хочуть запросити до свого братства, але вже судячи з самої назви, група, очевидно, лише для чоловіків.

– І чим я можу допомогти? – питає вона. Чоловік пильно приглядається до неї. Він не відвертає голови, коли вона помічає його погляд. Очі у нього темнючі, майже чорні, із золотими серединками. Якби їй довелося малювати ляльку з такими очима, то вона навряд чи відшукала б правильний колір.

– Можливо, це прозвучить нетактовно, проте запевняю вас, усе проходитиме з цілковитим дотриманням правил пристойності, –

Клариса кахикає. – Мій брат шукає натурницю.

– Натурницю? – Айріс намагається триматися незворушно. Підбирає нитку на рукаві. Навіть вона знає, що від позування до проституції – рукою подати. Сестра їй ніколи не простить. Роуз сприйматиме її понадливе тіло та обличчя як особисту образу. Батьки не дозволять і порога переступити. Вона втратить роботу в ляльковій крамниці.

– Вас щось непокоїть? Визнаю, це могло прозвучати...

– Ні, нічого, – відказує вона.

– Тут, поставте сюди, – мовить Клариса до дівчини, що приносить тарілку із золотою облямівкою, на якій гіркою лежать білісінькі бутерброди без скоринки. Клариса вдумливо жує й показує Айріс жестами:

– Якщо Луї таки досягне заслуженої слави, то не забувайте, що вас буде увіковічено на його полотнах. Лише подумайте про це! Вами захоплюватимуться ще через сто, двісті років.

Вона надпиває з чашки, тримаючи її в руці, відкопиливши мізинчик.

– До того ж вам платитимуть шилінг за годину, а це, я припускаю, значно перевищує вашу нинішню зарплату.

– Цілий боб, тобто... шилінг за годину?

– Так.

Айріс намагається ковтнути. Не пам'ятає як. Вона запихає їжу за щоку.

– І мене б, ну, як би це сказати...

– Запевняю, до вас ставитимуться з повагою, – квапливо відповідає Клариса, хоча Луї дивиться на неї поглядом, що промовляє цілком протилежне. – Я й сама йому позувала. Якщо хочете, вас може хтось супроводжувати...

Роуз. Їхня сварка спалахує в пам'яті. Викрадені фарби, спалені малюнки і той ляпас. Айріс зціплює зуби.

– Гадаю, у вас немає нікого підхожого? Якщо забажаєте, щоб я була присутньою, то з радістю виконаю цю роль.

– Це все тому, що я... – вона вказує на свою ключицю. Понурює голову. – Ви хочете намалювати ось це?

– Що? – нарешті висловлюється Луї. У нього мудрий, низький і тягучий голос. – Ні! Ви просто цікава. Володієте певною величавістю. Ваше обличчя викликає захват і водночас бентежить. А ваше волосся! Я певен, що навіть цілий рій шпильок не впорався б із ним. Просто надзвичайно.

Вона вся тремтить, не знаючи, сприймати це як лестощі чи як образу. Намагається зосередитися на бутербродах.

– До того ж я впевнений, що ви будете бездоганною королевою. Ні, ви і є справдешньою царицею.

У діалог вклинюється Клариса:

– Бачте, він працює над однією картиною, що зветься «Ув'язнення Гіжмарової королеви». Іноді Луї занадто поринає у свої ідеї. Він забуває, що не всі ми поділяємо його ентузіазм стосовно середньовічних ле [13](#). Якщо коротко, – вона закочує очі, а від повторення завчених рядків її голос набуває монотонного звучання, – то королеву ув'язнив її ревнивий чоловік. Один чоловік на ім'я Гіжмар зазнає кораблетрощі, однак зустрічає чарівну жінку й закохується в неї. Та їхній любові не судилося тривати вічно – про них дізнається король і виганяє того хлопчину геть. Проте жінка зав'язує йому сорочку у вузол, що здатна розв'язати лише вона, і він робить те саме із її сукнею... Усе правильно?

Луї киває з набитим ротом.

– А тоді вона втікає від чоловіка й опиняється у замку короля Меріадука, який намагається спокусити її, проте марно. Згодом вона випадково зустрічає Гіжмара на турнірі й доводить, хто вона насправді, розв'язавши вузол на його сорочці – гадаю, це найменше, що вона там зробила, – його війська оточують замок короля Меріадука, і Гіжмар визволяє свою кохану. Як тобі така переповідка, Луї?

– Згодиться, – каже він, вистукуючи кожен склад нігтями. – Тож ми з'явилися тут, щоб урятувати вас від короля Меріадука.

– Кого-кого?

Луї пирхає.

– Від тієї сивої мегери із ротом, зціпленим, ніби псячий зад.

– О! Пані Солтер, – Айріс ховає сміх за кашлем. Вона глядить на Луї, а тоді стиха, майже пошепки каже:

– Ви можете навчити мене малювати?

– Навчити вас?

Шпичаки його скептицизму вриваються в її боязку невпевненість. Вона встає.

– Мені пора. До того ж я вже запізнююся зі своїм дорученням. Спасибі за чай...

– Залиштеся ще трохи, – просить він, протягуючи руку. Його пальці торкаються її м'якого зап'ястя, оголеного між рукавом і рукавичкою.

Від такого зухвальства вона торопіє. Рвучко забирає руку.

– Послухайте, вибачте за це, але вся ця ситуація доволі проста. Ви повинні бути моєю королевою.

– Повинна бути вашою королевою?

Він пропускає запитання повз вуха.

– Я зрозумів це одразу ж, тільки-но вас побачив.

Вона відчуває, як її роздратування зростає.

– Що ж, а коли я вас побачила, то одразу ж зрозуміла, що ви страшенно невихований.

Чоловік сміється, а вона згадує сестрині слова. У тобі криється щось лихе. Вона задирає підборіддя.

– Мені шкода, що ви вважаєте моє бажання навчитися малювати таким кумедним...

Його обличчя серйознішає.

– Пробачте мою зухвалість. Ваше прохання було неочікуваним, хоча, гадаю, міс Сіддал, одна з наших натурниць, також малює. Гарзд. Шилінг за годину позування і ще година занять живописом на тиждень.

– Але я хочу вчитися як слід, а не просто для забави.

Він знову сміється.

– Яка ділова панянка. Хай буде так. Щоденні заняття на півгодини. І зможете користуватися моїми фарбами, коли не позуватимете.

Помітивши її підозріливий погляд, додає:

– Міс Вітл, прошу вас, погоджуйтеся.

Айріс прикушує губу. Вона знову всідається за стіл. Їй хочеться цього понад усе на світі, однак вона ще не надто добре знайома з паном Фростом і Кларисою. Усе життя їй розповідали байки про наївних дівчаток, що повірили у принадні обіцянки, яким ніколи не судилося справдитися. Її попереджали про всі ті небезпеки, що чигають на неї, наче хижий вовк: швачки, яким пропонують щедрю платню за роботу в якихось сумнівних закладах, служниці, яких наймають сумнозвісні розпусники, а потім витворяють із ними всілякі жахіття... Але ж навчання, живопис, втеча – якщо все це правда...

Клариса поплескує її по руці.

– Послухайте. Мій брат буває надто сповненим ентузіазму. Як цуцик. Чому б вам спершу не відвідати майстерню, просто подивитися на неї? Переконана, що там ви не виявите жодної непристойності. А тоді уже зможете прийняти рішення.

Айріс не квапиться із відповіддю, поправляє свій капелюшок. Тремтливими руками підіймає кошик.

– Коли мені можна прийти?

Частина друга

О Ліззі, невже заборонений плід
Ради мене тобі довелось скуштувати?
І світло своє ти маєш тепер заховати,
Й життя молоде змарнувати услід,
Погубить, як і я,
Зруйнують, як і я,
Гоблінам на поталу віддатись – така доля
твоя? [14](#)

***Крістіна Росетті. Ямарок гоблінів.
1859***

Зривайте троянди, допоки є час,
Бо він невблаганно збігає.
Квітка, що нині сміється для вас,
Назавтра уже помирає [15](#).

***Роберт Геррік. До дів, щоб
пам'ятали про плин часу. 1648***

Мегалозавр

Альбі на вантажному судні, що перевозить чай. Корабель хитається і скрипить на вітрі, а вітрила тріпотять, наче серце. Каюти замкнені, гамаки вивернуті. Він стоїть поруч із сестрою, тримаючи її за руку, а в роті у нього – новісінькі зуби. Якщо заплющити очі, то можна відчутти, як різкий вітер і морська вода обпікають щоки, а ще промчати від носа корабля аж до корми, вигукуючи ті слова, що він їх колись навчився у якогось моряка: «Взяти вітрила на гітови! Бізань проти вітру! Поворот оверштаг! Стерно під вітер!» Довкола нього вирує неосяжний небокрай, синя смуга моря перетікає у захмарену височінь.

Корабель гуркоче ще навісніше, а сестра стиха скиглить. Вітрила лопотять чимраз гучніше, вітер вистукує по них свій шалений ритм. Лясь-лясь-лясь. Він на кораблі. Він на кораблі. Сестра ще дужче стискає його руку.

Зараз він уже в трюмі – лежить у своєму гамаку, а над ним звисає ще один. Штормить, і від поривів вітру ліжка – ні-ні, гамак – зверху раз по раз притискається до його носа. Він на кораблі. Авжеж на кораблі.

Шторм видає свій завершальний рев, сестра впинається нігтями в його долоню, і він волів би прикінчити цей вітер просто зараз, тут же ж задушити його, віддухопелити до останнього, найлегшого подуву.

Коли двері з гуркотом зачиняються, він вилазить з-під ліжка. Рука болить. На тильному боці долоні відбито чотири червонясті півмісяці.

Сестра відсахується, коли він протягує руки, щоб закласти біляве пасмо їй за вухо.

– Цього разу він не був жорстоким, – каже Альбі. – Правда ж?

Вона хитає головою, перелічуючи заяложені копійки на подушці. Кожну кусає. Він рахує теж. Шість пенсів. До кінця ночі вона заробить щонайменше уп'ятеро більше. Альбі знає, грип додав сестрі

роботи: вона стала видавати свою застуду за сухоти і підняла оплату на одне пенні. Дівчата при смерті завжди цінуються більше за інших. Від цієї думки хлопчик присовується ближче до сестри і ховає обличчя в її волоссі. «Це краще, ніж гарувати на фабриці».

Вона підводиться, а він залишається сидіти на ліжку, бере нитку з голкою і щось наспівує собі під ніс. Стара вугільна кімнатка крихітна, як табакерка, і, сидячи на ліжку, Альбі може торкнутися всіх чотирьох стін, а якщо стане на коліна на вузькому матраці, то дотягнеться ще й до стелі.

– Стрів я першим корнетиста,
Йшов він в полку драгунів,
Вкрав ложечки його сріблесті,
І ніц натомість не лишив.

Краєм ока він спостерігає за сестрою, що зігнулася над мискою з оцтом, тримаючи в руці шприц. Її лобок вкритий засаленим кучерявим волоссячком. Він так і прагне сказати їй: «Втечімо звідси! Прокрадемося на корабель й поїдемо світ за очі...» – але чи не всюди їх чекатиме те саме? Хай би де вони були, всюди однаково. Як же він ненавидить усе це. Ненависть приходить раптовими, незрозумілими спалахами, але водночас він приймає цю реальність – просто не розглядає своє життя у категоріях «щастя» чи «горе», а радше сприймає його як виживання й уникання робітного дому та труни. З кожним звуком кроків, що доливають знадвору, він відчуває нагальну потребу зірватися на ноги, кинутися звідси, утекти куди-небудь.

– Тебе там хтось душить, чи що?

– Це зветься співом, – кидає він байдужим голосом, орудуючи своєю голкою. – А ше я озброєний. Я завиграшки простромлю око будь-якого нападника, наче то агрус.

Альбі повертається до шитва. Він робить різдвяний подарунок для Айріс – значок-розетку із обрізків одягу, – але сестрі розповісти не наслідуюється, бо та ще прозве його слинтяєм. Малий часто думає про ту монету, що Айріс тицьнула йому до рук, і цей випадок лише поглиблює його віру в те, що вона просто королева якась. Пригадуються й інші прояви її доброти: то крадькома поклала хлібину до його торбинки, то віддала дзиґу, якою сама ж гралася в дитинстві.

Сестра закутується в ковдру.

– Йду посплю, їх сьогодні ще багато буде, – каже вона.

– Агов! – хтось стукає у віконну решітку. – Чуєш, Але, тут якийсь пес...

– Навіть не смій знову приносити сюди якийсь смердючий труп, – каже сестра, але він уже мчить до шторки, що править у них за двері, а тоді вгору по сходах і через трухлявий поріжок на вулицю, тримаючи в руці порожній мішок «для дохлятинок».

– Який стан? Який вік?

– Не знаю. Потрапив під воза, – мовить хлопчисько.

– Мертвий?

– О ні! Скавуть так, що скоро розбудить усіх мерців на кладовищі святої Анни. Нам краще поквипитися.

Сонце вже занурюється за видноколо, його блідий жовток відблискує крізь дим і вугільний пил. Двійко хлопців кулею летять уздовж тісних вуличок – Олд-Комптон, Фрайт і Ромілі – допоки до їхніх вух не доноситься собаче протяжне виття. По дорозі вони обговорюють умови своєї угоди – цукерка, мішечок шкварок – і сходяться на тому, що Альбі віддячиться другові пакетиком імбиру в цукрі.

Пошматована собача лапа затиснена між колесом воза, з розтерзаної рани стирчить кістка. Собака корчиться, намагаючись визволити лапу, та з кожним порухом виття стає ще більш жалісливим. У канаву стікає кров.

– Хто-небудь, позбавте цю суку страждань, – кидає якийсь чоловік. – Кілька добрячих ударів зроблять свою справу.

– Залиште її на мене, – каже Альбі та обережно підходить до собаки. – Тсс, тихенько.

Йому страшно, що пес його вкусить, і від того він оскаженіє й пускатиме піну з рота. Лапа розтросчена – собака приречена на смерть. Кінцівка схожа на м'ясні відрізки, що їх м'ясники доручають рубати всяким малим жебракам, платячи їм якісь копійки.

– Хто тут така маленька красунька? – говорить він, погладжуючи собаку по спині. Вона затихає, очі посоловіли від страху. Тварина тремтить. – Тихесенько, принцесо.

Він кидає знак своєму товаришеві, і той подає йому каменяку. Альбі заплющує очі. Так буде краще, точно ліпше, ніж дозволити бідолашній тварині повільно конати чи залишити її на поталу вуличним розбишакам. До того ж так він зможе вичавити із Сайласа ще шилінг, і це ще на крок наблизить його до нових зубів. Було б краще задушити собаку і, зберігши череп неушкодженим, отримати більше грошей. Та йому несила так лякати тварину, бачити розпач у її очах і відчувати, як слабне її серцебиття.

Глухий удар, тріск, пес замовк. Альбі опускається навприсядки, віддихується. Повіки пса ще тремтять, та хлопець знає, що тварина вже мертва. Він потирає лице рукою, непевними пальцями витягує розтросчену собачу лапу з-під колеса.

– Мені дуже шкода, принцесо, – мовить він, і йому справді шкода.

Мегалозавр, мегалозавр, мегалозавр.

Альбі вже й не пригадує, де почув це слово, як і його значення, проте воно задає ритм його ході. Малий бурмоче його собі під ніс, поки бігцем петляє вулицями, несучись до Сайласової крамниці у Ковент-Гардені. Собака у його мішку все ще теплий – бідолашне створіння. Колись він так само протягне ноги, його тіло лежатиме в якомусь мавзолеї й годитиметься хіба що на хірургічні дослідження. Він здригається. Сестра завжди каже йому не ганяти так, не

витанцьовувати посеред потоку екіпажів, галасливих коней та кучерів зі срібними батогами. Саме так, власне, він і позбувся більшості власних зубів: у чотири роки його винесло возом на узбіччя, й опісля нові зуби так і не з'явилися. Язиком він намацує свій довгий різець.

Мегалозавр, мегалозавр, мегалозавр.

Униз по просторому бульварі Стренд, повз вервечку поквапливих клерків, і до глухого провулка завширшки з плечі. Він затамовує подих, бо смердить тут немилосердно, і підтюпцем дріботить до крамниці Сайласа. Біля дверей висить невеличкий знак із проханням стукати і дзвонити, тож малий смикає за дзвінок та гупає в двері. Надворі уже темінь така, що хоч в око стрель, у вікнах жодної тобі свічечки, ніяких тобі обірванців на вулиці. Десь нявчить кіт, дряпаючи стіну.

– Що там? – питає Сайлас. Вигляд у нього ще виснаженіший, аніж зазвичай, погляд десь безупинно блукає. Він зиркає то на Альбі, то на провулок, то знову на малого. Метушливо перебирає волосся.

– У мене тут справдешня коштовність, – починає Альбі, хоча знає, що в мішку аж ніяк не найкраща його здобич. – Чи, точніше, у мене був діамант, та довелося змарнувати його, пожбуривши в собацюру, що гнався за мною.

– І що то було?

Альбі почухує потилицю.

– Якщо я нічого не плутаю, то це був мегалозавр, просто ще маленький, але, гадаю, що тепер вам доведеться обійтися без нього, – стенає він плечима, але здається, що Сайлас не особливо-то його й слухав. – Проте заждіть, зара побачите, що я маю, пане...

Він зупиняється, бо переживає, чи не понехтують його собакою – Сайласова увага вже й так розсіяна. Однак він обіруч хапає собаку, витягує з мішка і дивиться благальним поглядом. Зуби кольору слонової кістки коштують чотири гінеї [16](#), а в нього наразі лише дванадцять шилінгів. З такою швидкістю він доробиться до повного рота зубів десь у тридцять з лишком.

Сайлас мовчить. Здається, він дивиться крізь хлопця. Альбі провадить далі, правда, уже не таким мелодійним голоском, а млявим бубонінням.

– Пане, перед вами щонайсвіжіший екземпляр, тільки помер, навіть не встиг засмердітися. Самі подумайте, який у нього скелет – як вилитий, пане. Зі шкіри можна пошити рукавички, а хутро пустити на оздоблення. А кістки! Можете їх обточити, зробити з них свищики, чи гребінці, чи ще якусь всячину... Або іннова-ціяльні ключі із собачої кістки, чи...

– Та дівчина, – відрубую Сайлас, відштовхуючи руку Альбі.

Собака гупає на землю, і Альбі його підбирає. Несвідомо погладжує його по голові.

– Яка ще дівчина?

– Ти знаєш, – він торкається своєї ключиці, й Альбі намагається зобразити на своєму обличчі цілковите спантеличення, хоча одразу ж усе розуміє.

– І гадки не маю, про кого ви, пане.

– Та, що працює в пані Солтер. Айріс.

Альбі морщить носа й буцімто його почуває.

– Не пригадую нікого з таким іменем, пане. Не-а.

– Павільйон Великої виставки. Заради всього святого, ти нас там знайомив.

– Ні-ні, ви, мабуть, собі щось вигадали, – наполягає хлопчак, сподіваючись, що зможе обвести довкола пальця цього чоловіка, його спотворений світогляд, його марення. – Пане, я вас ні з ким не знайомив. Може, то вам наснилося. Не знаю нікого, хто так зветься. Нікогісінько.

Однак Сайлас дивиться кудись повз нього, смикаючи себе за волосся і кусаючи й так пожовані губи.

– Пане, прошу вас, ви не бачили ніякої дівчини.

Відповіді немає.

І Альбі знає, що це не до добра.

Листування

Фабрика, вулиця Колвіль, 6

2 січня

Нічийній Королеві

Я прошу Вас мені пробачити, адже минуло вже більше місяця з моменту нашої зустрічі. За цей час мені довелося двічі навідатися до Единбурга, до того ж я жахливо занедужав. Однак Вам не слід непокоїтися, можете сховати назад своє жалобне одіяння та чорні страусині пера – моя люба Гвіневра виходила мене й повернула до доброго здоров'я. З боку моєї сестри було дуже жорстоко сказати, що я страждав від недуги, притаманної лише іпохондричним парубкам. Якби Вам довелося чути той розкотистий кашель, що катував моє кволе тіло, то, певен, Ви були б менш невблаганною у своїх судженнях.

Пишу Вам, щоб закликати: мерщій тікайте від Вашого тюремника, короля Меріадука! Я ніколи не був тим, хто пам'ятає день святий шанувати (що далеко не найменше моє прогрішення), тож якщо Ви зможете пропустити звичне колінопреклоніння та все решта, очікуватиму на Вас дванадцятого числа цього місяця.

Прихопіть також якийсь зі своїх малюнків, і я послужуся Вам коротеньким уроком.

Я також попрошу прийти Кларису.

Щиро Ваш

Луї Фрост, БПР

Ляльковий салон пані Солтер, вулиця Риджент

2 січня

Шановний пане Фрост!

Рада чути, що Ви вже одужали. ~~Хто така Гвіневра?~~

Матиму вільну годину в неділю після церкви, але до 3 пополудні. Як ми вже обговорювали за чаєм, я прийду лише заради власної вигоди. Я не зможу Вам позувати. Господиня й батьки мені не дозволять, тож прошу Вас не плекати марних надій.

З повагою

Айріс Вітл

Фабрика

Будинок насправді обшарпаніший, ніж вона гадала, і водночас ще вишуканіший, ніж вона могла собі уявити: він високий, вузький, цегляний, на вигляд наче старий перелюбник у повному моральному занепаді. Порожньо зяють вікна. Одне з них розбите. Звідусіль клубочаться куцики папороті й пальмові гілки: перехиляються через віконні ящики, визирають із глиняних горщиків і вазонів, вигулькують з підвісних кошиків. Порослий бур'яном провулок настільки вузький, що Айріс ледь не припадає до горщика, з якого їй в обличчя лізе папороть, коли кінна підвода проїжджає повз.

Щойно екіпаж зникає за рогом, вона прокашлюється й оглядає свою сукню. На її грудях причеплена невеличка шовкова розетка, різдвяний подарунок від Альбі, дівчина розправляє її краї. Вона пошкрябує пляму від супу на рукаві. Це її найкраще вбрання, посіріла бавовна колись була блакитною. Раніше їй подобалося, як сукня облягала її талію, а вузькі рукави робили її руки стрункішими на вигляд. Проте зараз їй здається, що вона схожа на бідну стару діву, а не на жінку, яка могла б насолоджуватися бездоганними трикутничками огіркових бутербродів та жирними вершками, від яких аж живіт болить.

Вона невпевнено підносить руку до дзвінка, а тоді читає табличку під ним.

«Фабрика. БПР. (Будь ласка, подзвоніть раз)».

Вона усміхається на цей напис, цей хитрий малюнок, що розмежовує тих, хто втаємничений у справжнє значення аббревіатури, і тих, хто його не знає. Братство Прерафаелітів. Її аж гордість бере за власну причетність до цього закритого кола. Вона знає, бо їй сказала Клариса. А от її сестра – ні. Лише ті, чия мова приправлена словами на кшталт «критики», «Королівська академія» та «виставка», удостоєні цього знання. А втім, у неї нема права ні на що з вищезгаданого. У руці вона тримає малюнок, загорнений у

полотняну торбинку, поцуплену у пані Солтер, вона морщиться на вітрі.

– То ви таки подзвоните у дзвоник чи хочете, щоб я провів вам урок прямо на вулиці?

Айріс відстрибує, перечіпляється через горщик, забивши ногу. Від болю нога аж пече. Дівчина роззирається довкола.

– Я тут, міс Вітл, – гукає Луї. Він махає їй із вікна другого поверху.

– Я... я саме збиралася подзвонити...

– І ви збиралися з духом цілі п'ять хвилин? Мушу визнати, я ледь не видав себе, коли повз вас пронісся екіпаж. Здавалося, наче ви пасетесь з того горщика.

– Ви підглядали за мною? – багровіє вона.

– Я б радше назвав це спостереженням. Надзвичайно важливе для художника вміння. Зараз я допоможу вам.

У неї вже є заготована відповідь: «Я вам не натурниця – не дівуля, на яку можна без дозволу витріщатися цілих п'ять хвилин!» А тоді двері відчиняються, з-за них показується усміхнене обличчя Луї, і її гнів мов рукою знімає. Пахне скипидаром, воском та лляною олією. Килими вичовгані, на люстрі вже нема більшості скелець, проте всі стіни завішані картинами – викінченими полотнами і тільки початими ескізами. Коридор пофарбовано у несподіваний болотисто-синій колір, а поміж стіновими панелями і стелею акуратним рядком розставлені павині пера. Геть усе тут позолочене: плінтуси, одвірки, поруччя й балясини.

Їй потрібно кілька хвилин, щоб оговтатися, проте Луї весь час підганяє.

– Ваша сестра тут, пане Фрост?

– Клариса? На жаль, ні. Вона зараз займається справами пропавших жінок. Мерілебонське товариство. Їм потрібно було владнати якісь фінансові питання. І, будь ласка, називайте мене на ім'я. Не терплю цієї манірної маячні.

– Але ж...

– Знаю, знаю. Я справді просив її прийти. Але даю слово, що ви підете звідси, не ставши офірою для Венери.

У грудях стискається. Їй потрібно якось делікатно сказати, що йому слід утриматися від такого загравання: вона тут, щоб учитися малювати і ні для чого іншого. Може, інші натурниці й поведуться, як повії, але вона не така. Вона боронитиме свою добропорядність, наче скарб. І раптом вона усвідомлює, що вже мислить так, наче погодилася стати натурницею. А вона не погодилася. І не погодиться. Напевно.

– Ваші слуги в домі?

– Слуги? – Луї махає рукою. – Я б не стерпів подібної метушні. Для сучасного чоловіка цілком вистачає прибиральниці раз на тиждень.

Він вказує на вузькі сходи.

– Ходімо, я проведу вам екскурсію своєю майстернею.

Їй ніколи не доводилося зустрічати таких чоловіків. Важко сказати, як вона почувається поруч із ним – дуже свobodною, чи, навпаки, дуже скованою. Одразу зрозуміло, що він із тих, хто завжди досягає свого та користується із власних суперечливих суджень, і це дарує їй якусь гріховну насолоду. Вона не догоджатиме йому, видаючи своє роздратування. Вона потішатиметься, дражнячи його, прикидатиметься цілковито байдужою до його ремарок.

– Мушу зауважити, що принаймні вам більше не зазирає у вічі смерть, – мовить вона.

– Своїм поспішним одужанням я цілковито завдячую Гвіневі та її вмінням доглядальниці.

– Вона видається дуже великодушною, – каже Айріс, радіючи, що він одружений. Так усе значно простіше.

– Так і є. Проте вона з'їла увесь мій різдвяний пудинг, тож це аж ніяк не зразкова жінка. Зрештою, ви з нею невдовзі познайомитеся.

– Справді?

Луї веде її до дверей вгору по сходах.

– А ось і майстерня, мем. Я навів тут особливий порядок до вашого приходу.

– Порядок? – Айріс наступає на мушлю й відсахується. Кімната має такий вигляд, наче нею повертіли, як глобусом, допоки увесь вміст кожної шухляди і полиці не вивалився назовні. У кутку лежить опудало ведмежати, вкрите газетами. На стіні висять два випуклі дзеркала. Майстерня по вінця набита різним мотлохом.

– Безумовно, наші з матір'ю розуміння цього слова теж відрізняються. По-ря-док. Як безглуздо звучить! Це ж так банально, коли все лежить на своїх місцях. Ви так не вважаєте? Мене ніколи не вабило сортування предметів – книжки сюди, а столові прибори туди і так далі. Ніщо інше, як вияв нестачі смаку й уяви.

Поки він говорить, вона намагається переварити усе побачене. Дивиться на мольберт, помережаний смужками фарби.

– Лише безнадійно закостенілому розуму необхідний порядок. Фабричному розуму...

У кутку щось ворухиться, вона зойкає.

– Що за... той ведмідь живий! Святий Боже...

Луї заходиться сміхом. Регоче, вчепившись за двері, роззявивши рота в безгучному гоготанні й зажмуривши очі.

– Вед... вед... ведмідь...

– Це геть не смішно, – починає Айріс, відсовуючись від створіння, що плентається до них. Їй зовсім не хочеться наразитися на чергове глузування, але вона таки боїться, що істота нападе. Він цілком скидається на людину, яка здатна купити хижу тварину для забави, а потім від неї ж і загинути. Вона відступає.

– Ви вирвали йому зуби й пазурі?

На цьому Луї розпростується, витираючи сльози від сміху.

– Ні! Як би я міг таке зробити? Це було б жорстоко. Перед вами Гвіневра, мій вомбат, і вона в жалобі.

– Он як. Ага... ясно, – каже Айріс. – І це не ваша...

Вона майже вимовила «дружина», але зупиняється. Випробовує нове слово.

– Вомбат. У жалобі, – Айріс помічає невеличку чорну хустину, пов'язану довкола шиї тваринки, і намагається затулити свій сміх рукою.

– Не бачу в цьому нічого смішного, – мовить Луї. – Цього Різдва вона втратила Ланселота, хоча, треба визнати, друзями вони ніколи не були. Він завжди товкся десь нагорі, а вона жила тут. Страшенна втрата.

– Він був уже старим?

– Якби ж то, – Луї опускає погляд. – Росетті думав, що то буде неабиякою розвагою, якщо Ланселот викурить сигару, але той змолотив цілу коробку, а на додачу ще й кусень шоколаду, і наступного ж дня віддав Богові душу. Ми з Росетті більше не розмовляємо.

– Шкода це чути, – вона протягує долоню до вомбата, але так і не торкається до його хутра. Величеське тіло Гвіневри схоже на коричневу волохату гарматну кулю.

– А вона дружелюбна?

У відповідь Луї бере тваринку на руки, стогнучи від її ваги, і лоскоче їй шийку.

Поки Луї гладить свою улюбленицю, Айріс розглядається в майстерні, намагаючись закарбувати в пам'яті кожну деталь. У віддаленому кутку стоїть мольберт – величезна забризкана фарбою конструкція, зовсім не схожа на крихітний столик, за яким малює вона. Їй страшенно кортить побачити, над чим він працює, але вона не сміє бути такою настирливою. Мати таке місце, цілу кімнату для малювання! Але якби сім'я зараз побачила її тут, наодинці з неодруженим художником, коли вона роздумує над тим, чи не стати їй його натурницею. Її віддзеркалення йде за нею та створює враження, наче за нею хтось спостерігає або – лише на частку секунди – що Роуз теж тут.

Вона придивляється до ящиків, набитих усілякими цікавинками. Хочеться взяти до рук кожну з них, відчутти їхню вагу у своїй долоні,

віднайти усі скарби, що тут заховані. Перлові мушлі, черепи, видуті яйця, пташине гніздо, а далі – ще більші предмети: лицарські обладунки з кольчугою, кам'яна ґаргуля, широкі гіпсові торси і погруддя. Проводить пальцем по тонкому носові римського сенатора, а тоді підіймає мармурову руку.

– Ой! Краще покладіть її на місце, – говорить Луї, забираючи скульптуру від неї.

– Вона дуже крижка?

– Зовсім ні, проте вона неймовірно цінна. Бачте, я позичив її у Британському музеї.

– Не знала, що так можна.

Луї метушиться.

– Власне, я не зовсім позичив цю руку.

– Ви вкрали її? А якби вас упіймали?

– Переконаний, що цього не сталося б. Із мене б вийшов пречудовий фаховий крадій, якби я захотів. Ми змовилися з Росетті, щоби той відволік охорону. Мілле на таке в житті б не пішов, – він супроводжує свої слова розмашистими жестами. – Та й це не крадіжка, якщо я маю намір повернути річ.

– Яка неймовірна логіка, – каже вона, беручи до рук шовковисте павине перо й розглядаючи сині, зелені та фіалкові пір'їнки. Чорні й золотисті нагадують їй очі Луї.

– Бачу, ви таке не схвалюєте.

– Я? Ні...

– Ви б нічого не змогли вкрати.

– Звідкіля вам знати? – мовить вона, але не зустрічається з ним поглядом.

– Доведіть, – підходить він на крок ближче.

– Для чого?

– Що ж, тоді це лише все підтверджує. Те, яка ви правильна!

– Нічого подібного! – вона схрещує руки. Досі відчуває його близькість, запах олії від його одягу. Тіло проймає легкий трепет, і вона не знає, паніка чи захват є цьому причиною.

– Ну, допоки ви не доведете мені зворотне, то, боюся, продовжуватиму вважати вас незлодійкуватою добропорядною панянкою.

– Добропорядною панянкою? Ви заледве зі мною знайомі, – говорить вона, намагаючись не йти на його провокацію.

– Деякі панни сприйняли б це за комплімент.

– Я не деякі панни, – відказує вона. Він стоїть так близько, що на хвилину їй здається – він ось-ось її поцілує. Вона б негайно відвернулася, якби він зробив таку спробу, хоч у грудях і страшенно калатає серце. Однак він лише злегка прикушує губу й прямує до вікна.

– Можна подивитися на ваші роботи? – питає він, ставлячи два стільці біля столика в кутку. – Сідайте, будь ласка.

– Вони не надто професійні, – промовляє, вагаючись, Айріс. Дістає листок з торбинки і розправляє на столику перед ним.

Це єдиний малюнок, уцілілий після сестриного шаленства – той, що Айріс сховала під ліжком. Вона обрізала шматок паперу, що залишався порожнім під обличчям дівчини на зображенні. Тепер вона дивиться на свою роботу свіжим поглядом і залишається задоволеною – сподівається, що й Луї сподобається.

Вона чекає.

– Гмм, – мовить він, приглядаючись ближче. – Робота, безумовно, примітивна.

– Примітивна? – вона вихоплює листок з його рук.

– Ой цить. Це не образа. Хоча, мушу визнати, тут помітне досить обмежене володіння анатомією, пропорціями, перспективою, світлотінню і композицією...

Айріс не впевнена, чого їй хочеться більше: закричати, розплакатися чи вдарити його. Вона ментально закипає, не в змозі себе зупинити.

– Гадаю, ваші роботи мені теж не припадуть до смаку.

– Можливо, але ви не будете першою. Гадаю, Діккенс привернув багато уваги до мого, – він монотонно промовляє слова, наче звук

чеканити ці рядки напам'ять, – «одіозного слинька Ромео вкупі з чарівливою Джульєттою, схожою на труп сварливого бабиська на долівці робітного дому». Ось. Такі мої картини. А якщо хочете похвали, то ліпше повертайтеся назад до лялькового магазину.

– Я не покинула роботу там і не маю щонайменшого наміру це робити, – твердить вона, проте вже без попередньої рішучості. – А той критик... він справді так сказав? Мабуть, я б ударила його за таке, якби була чоловіком.

– Правду кажучи, я кілька днів над тим журилася. Проте ми робимо щось цілком нове у мистецтві, а на це потрібен час. Йому до вподоби вірні пси усталених стандартів, ці бевзі, позбавлені будь-якої уяви чи іскри таланту.

Він знову бере до рук малюнок.

– Так, я назвав цю картинку примітивною, бо вона справді така. Однак не обов'язково сприймати це як образу. Власне, – говорить він, придивляючись до її портрета, – тут є певна надія, на яку я, правду кажучи, і не сподівався. Вважав, тут будуть якісь безформні квіточки, а не щось настільки справжнє. Безумовно, тут бракує навичок та вправності, та це можна списати на відсутність навчання. Однак ваша чесність – ось що найважливіше, – його рухи жвавішають дедалі більше. – Погляньте, як правдиво ви зобразили форму свого обличчя, зовсім не як ідеальний овал. Не приховуватиму, за формою ваш ніс тут радше нагадує кабачок, применшуючи красу оригіналу. Але те, як ви використовуєте кольори... Саме вони надають малюнку вигляду осяйного рукопису. Він живий.

Айріс сідає на долоні, щоб не видавати їхнє тремтіння. Він киває їй на крісло.

– Ну ж бо, присуньте стілець. Вам скоро доведеться повертатися на свою любу фабрику, а я ж обіцяв вам урок.

Він знімає зі стіни одне з опуклих дзеркал і ставить перед нею. У ньому відбивається вся кімната у своїй розкішній захаращеній величності, немов портрет бездоганно влаштованого нового життя.

– Іноді я ненавиджу ці дзеркала – через них мені здається, що я маю якогось скошеного двійника. Та коли малюю, то можу розглянути предмет під різними кутами. Вони створюють певну магію.

– Он як.

Його голос м'якшає. Вона зауважує в ньому лагідність, якої не помічала раніше.

– Дивіться, ось тут, під носом, ви припустилися першої помилки, яку зазвичай роблять усі художники-аматори. Провели тінь темно-рожевим.

Вона зніяковіло дивиться на своє відображення. Їхні погляди перетинаються в дзеркалі.

– Погляньте. Колір шкіри, на яку падає тінь, зовсім інший. Там і блакитний, і трохи червоного, і дрібка жовтого. А ваші очі – вони ж не лише зелені. Повіки затемнюють їх, а крім того, там ще безліч насичених відтінків.

Вона кліпає.

– Не проти, якщо я трішки підправлю?

Айріс хитає головою, тож він змішує блідо-блакитний і легким мазком наносить його під ніс та підборіддя. Робить очі яскравішими, кількома порухами пензля виправляє припухлість носа.

– Як вам таке вдається? – питає вона, не вірячи, що перед нею той самий малюнок. Він здається значно правдоподібнішим, набагато більше схожим на неї. Так, наче він виконав якийсь магічний фокус.

– Практика. І саме на це ви матимете час, якщо погодитеся мені позувати. Коли я не писатиму з вас, зможете й самі сідати за мольберт. Братимете мої фарби та полотна. Кожного вечора я даватиму вам урок.

Айріс не відповідає.

– А ще я навчу вас використовувати олійні фарби, і, може, навіть наступного року ви зможете подати роботу до літньої виставки Королівської академії. Хоча, звісно, вам можуть відмовити, – він стенає плечима. – Я живу заради живопису. Якби я не вмів

малювати, то не знаю, що б іще міг робити. Ви або відчуваєте те саме, або ні. А я бачу певну спорідненість ваших принципів із нами, та менше з тим. Остаточне рішення за вами.

Вона озирається довкола, відчайдушно намагаючись відкласти той момент, коли доведеться йому відмовити.

– Чи не могли б ви розповісти про ваше... про БПР?

Він киває, підводиться та йде до мольберта з полотном. Айріс слідує за ним. Тканина настільки щільна, що радше скидається на деревину. Вона повністю зафарбована білим, лише невеличкі барвисті кружальця сплітаються у латки яскравого кольору на фоні – брунатно-червоні листочки дикого винограду та жовтаве каміння. Єдина завершена деталь – це голубка, що пролітає повз прорисоване вікно. Дзьоб і пера промальовані з неабиякою скрупульозністю, світло відбивається в оці ледь помітним вкрапленням блакитного й білого. У дзьобі вона тримає сріблясту оливкову гілочку.

Графітом накреслені обриси тіла чоловіка та жінки: вона стоїть, а він вкляк біля її ніг і припав губами до руки.

– Мілле позуватиме для Гіжмара, – пояснює він. – Картина відобразатиме той момент, коли він рятує кохану від короля Меріадука.

Обличчя Айріс могло б доповнити це полотно.

– Наші прийоми відрізняються від тих, яких навчають в Академії: ми малюємо насиченими кольорами по вологому білому фоні, – каже він і розповідає все більше та більше, й Айріс незворушно слухає. Слухає уважніше, ніж будь-коли у своєму житті. Ніхто і ніколи не говорив із нею так відверто, так розважливо. Його слова звучать так, немов він переконаний, що вона все зрозуміє, а не вважає її якимось дитиною чи тваринкою. Їй хочеться, щоб ці слова можна було якось зберегти й послухати згодом, обдумати все, чим він з нею ділиться.

А Луї розповідає, як їхнє братство намагається зобразити природу в її правдивому вигляді, як Джоні Мілле, наймолодшим членом

Королівської академії мистецтв за всю її історію, тепер нехтують в організації, але йому все одно, адже він вірить у їхній мистецький рух. Він говорить про те, наскільки важлива Літня виставка Королівської академії і як багато залежить від того, куди повісять картину – найкраще, коли вона на рівні очей, – а ще, якими нудними видаються їм заняття в академії з усіма цими перемальовуваннями гіпсових зліпків і скульптур. Веселить її історіями про Мілле, якого інші студенти гнобили за талант й одного разу навіть спустили з вікна, прив'язавши за ноги парою шовкових панчіх – якби не Луї, що випадково проходив повз, хтозна, чим би все закінчилося. Він дістає альбом гравюр із пізанського кладовища Кампо-Санто, розповідає про неймовірну красу кожної з них, адже тоді, до Рафаеля, мистецтво ще не перестало бути чесним і справжнім.

– У наш час воно є суцільною брехнею. Ми ж хочемо малювати Ісуса з брудними стопами, а Йосипа з бородавкою на підборідді – бо це по-справжньому! Нам не цікаво писати якесь невиразне безглуздя на темному тлі. Ми зробимо свої роботи живими.

– Але якщо ви заповзялися малювати життя, зображати таку детальну, таку точну реальність, то чому обираєте настільки ідеалістичні сцени?

– Гадаю, я не до кінця розумію... – каже він.

Вона вказує на зображення лицаря, що підносить букет розманіженій босоногій дівиці, що розпливлася в безглуздій усмішці.

– Лицар, оце все бездоганне кохання... Хіба вам не слід малювати справжні сцени, щоб дотримуватися свого стилю? Показувати справжнє кохання – коли бідних дівчаток покидають їхні кохані, – вона мимовільно думає про Роуз, – чи голодних дітлахів на вулицях. У Лондоні вистачає реальності, тут удосталь чесності та життя...

Конец ознакомительного фрагмента.

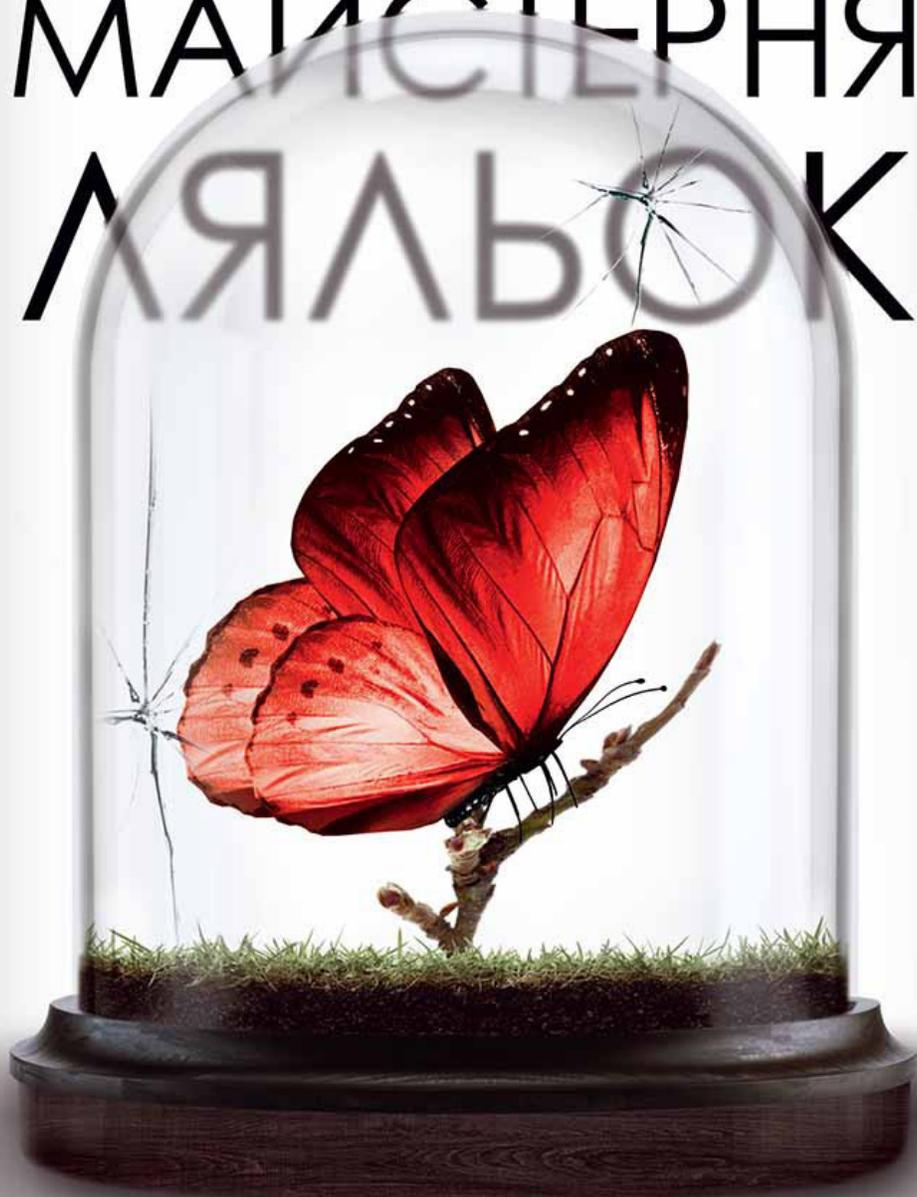
Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ЕЛІЗАБЕТ МАКНІА

МАЙСТЕРНЯ
ЛЯЛЬОК

1

Мері Волстонкрафт (1759–1797) – англійська письменниця, філософиня, феміністка XVIII ст. (Тут і далі – прим. перекл.).

[Повернутися](#)

2

Переклад з англійської Віктора Марача.

[Повернутися](#)

3

Йдеться про весілля Британської королеви Вікторії та принца Альберта Саксен-Кобург-Готського 10 лютого 1840 р.

[Повернутися](#)

4

Боб – просторічна назва шилінга.

[Повернутися](#)

5

Гекні (англ. Hackney) – боро та історичний район Лондона у північно-східній частині міста.

[Повернутися](#)

6

Переклад Івана Огієнка.

[Повернутися](#)

7

«Відчини двері!» (Фр.)

[Повернутися](#)

8

«Я хочу свою голубку!» (Фр.)

[Повернутися](#)

9

Сток-он-Трент – найбільше місто графства Стаффордшир, що знаходиться за 158 миль від Лондона.

[Повернутися](#)

10

Фредерік Рюйш (1638–1731) – голландський судовий медик, професор анатомії і ботаніки, анатом, майстер виготовлення та колекціонер анатомічних препаратів.

[Повернутися](#)

11

Слова «Марсельєзи» – найвідомішої пісні Французької революції, що згодом стала гімном Франції. Вказані рядки: *«Гей, діти рідної країни, / Ходім – настав славетний час!»* (переклад Миколи Вороного).

[Повернутися](#)

12

Стули пельку (фр.).

[Повернутися](#)

13

Ліро-епічні поеми, популярні у Франції та Німеччині XIII – XIV ст.

[Повернутися](#)

14

Переклад з англійської Святослава Півня.

[Повернутися](#)

15

Переклад з англійської Святослава Півня.

[Повернутися](#)

16

Одна гінея = 21 шилінг.

[Повернутися](#)